

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО
ТЕЛО ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ИПАРД**

**ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИПАРД ПРОГРАМАТА
2014-2020 ЗА 2022**

(согласно Член 59 од Секторскиот Договор)

јуни, 2023

Содржина:

1. Кратко резиме	7
2. Измени во општите услови за спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020	9
2.1 Политичка и институционална рамка	9
2.2 Макроекономска состојба	11
2.3 Демографска состојба	13
2.4 Земјоделско производство и економија	14
2.5 Промени во националните и секторски политики	24
2.6 Шеми на национална поддршка	25
3. Оцена на напредокот во спроведувањето на целите, приоритетите, мерките и групите на инвестиции 26	
3.1 Резиме на стратешката рамка на ИПАРД Програмата 2014-2020	26
3.2 Анализа на напредокот во спроведување по мерки	27
3.2.1 Мерка 1 – Инвестиции во физички средства на земјоделските стопанства	28
3.2.2 Мерка 3 – Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи	31
3.2.3 Мерка 7 – Диверзификација на фарма и развој на бизниси	33
3.3 Географска анализа на спроведувањето на ИПАРД Програмата	35
4. Преземени активности за подобрување на квалитетот и ефикасноста на спроведувањето на ИПАРД Програмата	39
4.1 Преземени активности од страна на Телото за управување со ИПАРД	39
4.2 Преземени активности од страна на НАО и управувачката структура	40
I. Ефективно функционирање на системите за управување и внатрешна контрола според ИПАРД програмата 2014-2020	41
II. Финансиско управување со фондовите на ЕУ во Република Северна Македонија и за законитоста и регуларноста на основните трансакции	52
4.3 Преземени активности од страна на ИПАРД Агенцијата	53
4.3.1 Напредок во собирање на податоци за следење	53
4.3.2 Резиме од следењето на договорите	54
4.3.3 Критични прашања во имплементацијата на ИПАРД Програмата	57
4.3.4 Резултати од извршените теренски контроли и утврдените неправилности	58
4.4 Извештај за работа на Комитетот за следење на ИПАРД	58
4.5 Евалуација на ИПАРД Програмата	58
4.6 Искористување на мерката техничка помош	59
4.7 Активности за вклучување на засегнатите страни во спроведувањето на ИПАРД	60
4.8 Публицитет и информирање за спроведувањето на планот за комуникација	62
5. Финансиски табели кои ја покажуваат поддршката на Унијата, националната поддршка и вкупните трошоци по мерка и сектор	67
6. Координација на ИПАРД фондовите со националното финансирање, други ИПА компоненти, МФИ и донаторска помош	69

a.	Механизми и активности за координација на ИПАРД.....	69
b.	Комплементарност на ИПАРД помошта со националното финансирање	69
c.	Комплементарност на ИПАРД помошта со други ИПА компоненти	70
d.	Комплементарност на ИПАРД помошта со други МФИ и донаторска поддршка.....	70
7.	Заклучоци од спроведувањето во 2022 година	71

Листа на табели:

Табела 1: Главни макроекономски индикатори.....	12
Табела 2: Дел од популацијата над 65 години.....	13
Табела 3: Земјоделски површини по категории на користење во 000 хектари	15
Табела 4: Број на земјоделски стопанства и расположлива површина по стопанство.....	16
Табела 5: Ожнеана површина под житарици во Ха	16
Табела 6: Ожнеана површина под сточна храна во Ха.....	17
Табела 7: Ожнеана површина под индустриски култури во Ха.....	17
Табела 8: Набрана површина под градинарски култури во Ха	17
Табела 9: Производство на овошје во тони	18
Табела 10: Лозови насади (површина) и производство на грозје (вклучително и трпезно)	18
Табела 11: Број на грла	18
Табела 12: Производство на месо во тони.....	19
Табела 13: Производство на млеко во 000 литри	19
Табела 14: Просечна нето плата по вработен во €	19
Табела 15: Вработени во земјоделство, шумарство, рибарство и преработка на храна	19
Табела 16: Трговија и трговија со земјоделски и рибни производи 2018-2022 (во милиони €).....	20
Table 17: Преглед на трговијата со основни земјоделски и прехранбени производи за	23
Табела 18: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за финансиска поддршка	25
Табела 19: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за рурален развој	25
Табела 20: Буџет со ЕУ придонес по мерки 2014-2020, во €.....	26
Табела 21: Преглед на спроведувањето на ИПАРД по јавни повици на крај на 2022 година	27
Табела 22: Показатели на квалитетот на спроведување (заклучно со 31.12.2022).....	28
Табела 23: Мерка 1 – барања по јавен повик.....	28
Табела 24: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 1.....	30
Табела 25: Мерка 3 – барања по јавен повик	31
Табела 26: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 3.....	32
Табела 27: Мерка 7 – барања по јавен повик.....	33
Табела 28: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 7.....	34
Табела 29: Преглед на барања по општини	36
Табела 30: Финансиско спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020.....	67
Табела 31: Годишни исплати кон корисниците во 2022.....	68
Табела 32: Кумулативни исплати кон корисниците	68
Табела 33: Финансиски перформанси (јавни трошоци (ЕУ + национални трошоци) наспроти последниот одобрен финансиски план).....	68

Листа на прикази:

Приказ 1: Структура на вкупната популација по старосни групи во 2010 и 2021	14
Приказ 2: Бруто додадена вредност во земјоделството по региони, 2021.....	15
Приказ 3: Развој на трговија со земјоделски производи за 2018-2022 во милиони €.....	20
Приказ 4: Преглед на податоци за увоз, извоз и трговски биланс (во мил. €) со ЕУ-28 за период 2018-2022 и ЕУ-27 за 2020-2022	22
Приказ 5: Преглед на барања по вредност на инвестицијата во мерка 1.....	29
Приказ 6: Преглед на барања по тип на инвестиции во Мерка 1.....	31
Приказ 7: Преглед на барања по вредност на инвестициите во мерка 3.....	32
Приказ 8: Преглед на барања по тип на инвестиции во Мерка 3.....	33
Приказ 9: Преглед на барањата по вредност на инвестијата in Measure 7.....	34
Приказ 10: Преглед на барања по тип на инвестиции во Мерка 7.....	35
Приказ 11: Преглед на барања по статистички региони.....	35
Приказ 12: Преглед на вкупните јавни трошоци по статистички региони	36

Листа на кратенки

Чл.	Член
БП	Бизнис План
ГД АГРИ	Генерален Директорат за земјоделство и рурален развој
ЕК	Европска Комисија
ЕУ	Европска Унија
ЕРЗС	Единствен регистар на земјоделски стопанства
БДП	Бруто домашен производ
БДВ	Бруто додадена вредност
Ха	Хектари
ИПАРД	Инструмент за претпристапна помош за рурален развој
ИПАРД Агенција	АФПЗРР – Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и рурален развој
М 1	Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства - Мерка 1,
М 3	Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и риболовни производи - Мерка 3
М 7	Диверзификација на фармите и развој на бизнисот - Мерка 7
М 9	Техничка помош - Мерка 9
ТУ	Тело за управување со ИПАРД
МАФА	Повеќегодишен договор за финансирање
МАФФ	Повеќегодишна рамка за финансирање
МЗШВ	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
МК	Комитет за следење на ИПАРД 2014-2020
МИПД	Повеќегодишен индикативен плански документ
МФ	Министерство за финансии
МЖСПП	Министерство за животна средина и просторно планирање
УС	Управувачка структура
НАО	Национален службеник за авторизација
НБРСМ	Национална банка на Република Северна Македонија
АПРЗ	Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството
НСЗРР 2014-2020	Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020
НВО	Невладини организации
НФ	Национален фонд
Бр.	Број
УЈП	Управа за јавни приходи
СД	Секторски договор
ДЗИ	Државен земјоделски инспекторат
ДЗС	Државен завод за статистика
ВЈТ	Вкупно јавни трошоци
ТПП	Технички предлог проект

Предговор

Годишниот извештај за имплементација на ИПАРД Програмата 2014-2020 е подготвен во согласност со член 59 (4) од Секторскиот договор: Извештаите од ставовите (1) и (2) се испраќаат, по испитување и одобрување од ИПАРД. II комитет за следење, **до НИПАК за доставување до Комисијата** со копии до НАО и Ревизорското тело.

Како што е наведено во член 59(1) од Секторскиот договор, до 30^{ти} јуни секоја година по целата календарска година на спроведување на ИПАРД II Програмата, Телото за управување со ИПАРД ќе го поднесе извештајот за спроведување на ИПАРД II во 2021 година до 30^{ти} јуни 2023 година во согласност со услови утврдени со Секторскиот договор. Активностите за подобрување ги опфаќаат аспектите на спроведувањето на Програмата во 2022 година.

Географската примена на ИПАРД Програмата 2014-2020 се однесува на целата територија на Република Северна Македонија.

1. Кратко резиме

ИПАРД Програмата за програмскиот период 2014-2020 беше одобрена на 13^{ти} февруари 2015 година со Одлука на Комисијата В (2015) 760. Првата модификација на Програмата беше одобрена со Одлуката Ц (2019) 6038 на Комисијата. Од почетокот на имплементацијата на Програмата претрпе четири модификации. Последната, четврта модификација на Програмата беше одобрена во јули 2022 година со Одлуката на Комисијата С (2022) 5355.

Индикативните максимални износи на придонесот на Европската унија за имплементација на ИПАРД Програмата во рамките на ИПА II се утврдени на следниов начин:

Год.	2014	Индикативен износ					
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Вкупно	5.000.000	5.000.000	5.000.000	6.000.000	10.000.000	14.000.000	15.000.000

ИПАРД Програмата 2014-2020 обезбедува поддршка преку пет мерки (четири од нив акредитирани во програмскиот период 2007-2013):

1. Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства – Мерка 1,
2. Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи – Мерка 3;
3. Инвестиции во рурална јавна инфраструктура – Мерка 5 (акредитација уште не е добиена поради недостаток на човечки капацитети во ИПАРД Агенцијата);
4. Диверзификација на фармите и развој на бизниси – Мерка 7;
5. Техничка помош – Мерка 9.

Имплементацијата на Програмата започна во април 2017 година. До крајот на 2022 година се објавени осум јавни повици, дел од нив за различни ИПАРД мерки:

1. Јавен повик 01/2017 за поднесување на барања по мерка 1, 3 и 7;
2. Јавен повик 01/2018 за поднесување на барања по мерка 3,
3. Јавен повик 02/2018 за поднесување на барања по мерка 1
4. Јавен повик 01/2019 за поднесување на барања по мерка 7,
5. Јавен повик 02/2019 за поднесување на барања по мерка 3,
6. Јавен повик 01/2020 за поднесување на барања по мерка 1,
7. Јавен повик 01/2021 за поднесување на барања по мерка 7,
8. Јавен повик 01/2022 за поднесување на барања по мерка 3.

Имајќи предвид голем број раскинати договори и со оглед на времето и средствата кои преостануваат за реализација на Програмата, останува отворена можноста за објавување на повеќе јавни повици во 2023 година.

ИПАРД барања по јавни повици:

Јавен повик	Поднесени барања	ЕУ придонес	Одобрени барања	ЕУ придонес	Откажани договори	Платени барања	ЕУ придонес
01/2017	1.648	73.589.698	917	16.344.197	35	879	13.288.367
01/2018	65	15.275.234	38	6.446.155	0	37	6.212.715
02/2018	1.099	17.829.517	628	6.311.459	25	589	5.191.459
01/2019	261	43.884.372	78	6.077.138	10	59	3.524.484
02/2019	61	16.763.734	46	8.716.132	1	34	4.781.936
01/2020	748	21.011.113	441	6.244.325	33	362	1.577.378
01/2021	250	32.490.820	117	9.811.183	5	30	93.649

01/2022	42	4.589.390	21	2.183.419	0	0	0
Вкупно	4.174	225.433.878	2.286	62.134.008	109	1.990	34.669.988

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

ИПАРД Агенцијата успеа да го договори целиот финансиски плик на Програмата до крајот на 2022 година. Имајќи го предвид откажувањето на договорите (на барање на корисниците), договорените износи се ставени на располагање за нови договори. Имајќи го предвид правилото „Н+3“, притисокот за искористување на средствата од Програмата сега се префрла кон самите корисници (за забрзување на инвестициите и поднесување барање за плаќање) и Секторот за одобрување на плаќања во Агенцијата за ИПАРД.

Досегашното искуство покажува дека засегнатите страни во македонскиот земјоделски и рурален сектор имаат висок интерес за искористување на можностите од ИПАРД Програмата. Придонесот на ЕУ на поднесените проекти е повеќе од 3 пати поголем од расположливите средства во Програмата.

Воведувањето на задолжителна комплетност на барањата се покажа како многу продуктивно за спроведување на Програмата и резултираше со намалување на времето потребно за обработка/склучување договори на барањата.

Јавен повик	Објавен во месец	Договор склучен во месец	Потребно време за одобрување
01/2017 (М 1, М 3 и М 7)	Април 2017	Август 2018	15 месеци
01/2018 (М 3)	Ноември 2018	Април 2019	4 месеци
02/2018 (М 1)	Декември 2018	Август 2019	6 месеци
01/2019 (М 7)	Октомври 2019	Јули 2020	7 месеци
02/2019 (М 3)	Декември 2019	Септември 2020	7 месеци
01/2020 (М 1)	Фебруари 2020	Јануари 2021	10 месеци
01/2021 (М 7)	Јули 2021	Фебруари 2022	5 месеци
01/2022 (М 3)	Јули 2022	Ноември 2022	3 месеци

Извор: Тело за управување со ИПАРД, Систем за следење, 2023

2. Измени во општите услови за спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020

2.1 Политичка и институционална рамка

Извештајниот период се карактеризира со интензивни напори кои водат до почеток на процесот на пристапни преговори. Одржувањето на првата меѓувладина конференција во јули 2022 година беше историски момент и означи нова фаза од процесот на пристапување во ЕУ за Северна Македонија. Ова беше јасно признание за македонската решеност да ги спроведе реформите поврзани со ЕУ.

Во однос на политичките критериуми, македонските власти продолжија со напорите за зајакнување на демократијата и владеењето на правото, и покрај одредени предизвици. Земјата ја покажа својата посветеност да продолжи да постигнува резултати во клучните области од основните вредности. Локалните избори се одржаа во октомври 2021 година. Канцеларијата за демократски институции и човекови права на организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ/ОДИХР) оцени дека тие се конкурентни и дека основните слободи се широко почитувани.

Граѓанските организации продолжуваат да работат во поволна средина, особено по усвојувањето на стратегијата за соработка и развој на граѓанското општество 2022-2024 година. Граѓанското општество продолжи да игра важна улога во процесите на донесување одлуки и следење на државните активности. Сепак, потребни се напори за подобрување на транспарентноста во креирањето политики и инклузивноста во консултативните процеси. Правната и финансиската рамка сè уште треба да се подобри и да се спроведе во пракса.

Северна Македонија останува умерено подготвена во однос на реформата на јавната администрација. Постигнат е ограничен напредок во спроведувањето на минатогодишните препораки. Усвоена е новата програма за реформи во управувањето со јавните финансии 2022-2025 година. Сепак, усвојувањето на законската регулатива за организација и работа на органите на државната управа и новата законска рамка за управување со човечки ресурси (ревизија на Законот за административни службеници и Законот за вработените во јавниот сектор и нов Закон за висока раководна служба). Новата рамка се обидува да го подобри управувањето со човечките ресурси на администрацијата и да обезбеди повеќе вработувања, унапредувања и отпуштања врз основа на заслуги, вклучително и на ниво на раководство. Новиот закон за буџети беше донесен во септември 2022 година. Државната комисија за спречување на корупцијата беше проактивна во решавањето на случаите на непотизам, кронизам и политичко влијание во процесот на вработување во јавниот сектор и во процесот на именување членови на надзор и управни одбори.

Во однос на регионалната соработка, земјата одржува добри односи со другите земји од проширувањето и го продолжи своето активно учество во регионалните иницијативи. Постојните билатерални договори, вклучително и договорот од Преспа меѓу Северна Македонија и Грција, како и договорот за пријателство, добрососедство и соработка со Бугарија, треба да се спроведуваат со добра волја од сите страни.

Клучни датуми на процесот на пристапување на Македонија во ЕУ:

- јуни 2003 година: Самитот ЕУ-Западен Балкан во Солун ја потврди перспективата на ЕУ за Западен Балкан.

- март 2004 година: Земјата аплицира за членство во ЕУ.
- април 2004 година: Стапува на сила Спогодбата за стабилизација и асоцијација.
- декември 2005 година: Доделен е статус на земја кандидат.
- октомври 2009 година: Европската комисија за прв пат препорачува отворање на пристапните преговори.
- декември 2009 година: Безвизно патување во Шенген зоната за граѓаните на земјата.
- март 2012 година: Започна Пристапниот дијалог на високо ниво со Комисијата.
- ноември 2015: Европската комисија ја условува својата препорака со продолжување на имплементацијата на договорот од Пржино и значителен напредок во спроведувањето на „Итните реформски приоритети“.
- февруари 2018 година: Европската комисија ја усвои својата стратегија за „Кредибилна перспектива за проширување и зајакнат ангажман на ЕУ со Западен Балкан“.
- април 2018 година: Европската комисија препорачува Советот да одлучи да се отворат пристапните преговори со земјата во светло на постигнатиот напредок.
- мај 2018: Самитот ЕУ-Западен Балкан во Софија ја потврдува европската перспектива на регионот и поставува голем број конкретни активности за зајакнување на соработката во областите на поврзување, безбедност и владеење на правото.
- јуни 2018 година: Советот го утврдува патот кон отворање на пристапните преговори со земјата во јуни 2019 година, во зависност од постигнатиот напредок.
- февруари 2019 година: ЕУ е официјално известена за стапувањето во сила на договорот од Преспа.
- мај 2019 година: Европската комисија препорачува отворање на пристапните преговори.
- февруари 2020 година: Ревидирана методологија, претставена од Комисијата, за да се придвижи процесот на проширување со посилено политичко управување и на покредибилен, предвидлив, динамичен начин.
- март 2020 година: Членовите на Европскиот совет ја поддржаа одлуката на Советот за општи работи за отворање на пристапните преговори со Северна Македонија.
- јули 2020 година: Презентација на нацрт-преговарачката рамка до земјите-членки.
- октомври 2020 година: Комисијата предлага Економски и инвестициски план за поддршка и приближување на Западен Балкан до ЕУ.
- октомври 2021 година: Комисијата потврдува дека Северна Македонија продолжува да ги исполнува условите за отворање на пристапните преговори и се радува на одржувањето на првата Меѓувладина конференција што е можно поскоро.
- јули 2022 година: Меѓувладина конференција за пристапните преговори со Северна Македонија.

Институционалната рамка за спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020 година остана непроменета. Следниве органи и одговорни тела се назначени за управување и спроведување на Програмата:

- УС е одговорна за задачите на финансиско управување со помошта во рамките на ИПА, под одговорност на НАО (одговорности наведени во член 7 од Секторскиот договор). Конкретно, УС е задолжена за организирање на банкарските сметки, барање средства од Комисијата, овластување трансфер на средства од Комисијата до оперативните структури или до крајните корисници и финансиското известување до Комисијата.

- Главните функции и одговорности на Телото за управување со ИПАРД се наведени во член 8 од Секторскиот договор и се фокусираат на мониторинг, евалуација, известување, координација и публицитет на ИПАРД Програмата.
- ИПАРД Агенцијата (одговорности наведени во член 9 од Секторскиот договор) ќе ги извршува, меѓу другото, следните задачи за спроведување и плаќање:
 - а. договарање на тендерски постапки, постапки за доделување грант, склучување договори што следува, и плаќање на, и наплата од, конечниот корисник
 - б. обезбедување дека НАО, Националниот фонд и Телото за управување со ИПАРД ги добиваат сите информации потребни за нивно извршување на нивните задачи;
 - в. избирање и проверка на операциите во согласност со критериумите и механизмите што се применуваат на ИПАРД програмите и усогласување со релевантните правила на Заедницата и националните правила;
 - г. спроведување на проверки за да се осигура дека декларираните трошоци навистина се направени во согласност со важечките правила, производите или услугите се испорачани во согласност со одлуката за одобрување и дека барањата за плаќање од страна на крајниот корисник се точни. Овие проверки ги опфаќаат финансиските, административните, техничките и физичките аспекти на операциите, како што е соодветно;
 - д. објавување на повици за барања и објавување на условите за прифатливост;
 - ѓ. проверка на барањата за одобрување на проекти во однос на условите и условите за подобност и усогласеност со договорите вклучувајќи, каде што е соодветно, одредби за јавни набавки;
 - е. утврдување на договорните обврски во писмена форма помеѓу ИПАРД Агенцијата и крајните корисници, вклучувајќи информации за можни санкции во случај на непочитување на тие обврски и, каде што е потребно, издавање одобрение за започнување со работа;
 - ж. извршување на проверки на лице место за да се утврди прифатливоста пред и по одобрувањето на проектот;
 - з. последователни активности за да се обезбеди напредок на проектите што се спроведуваат;
 - с. известување за напредокот на мерките што се спроведуваат според индикаторите;
 - и. обезбедување дека крајниот корисник е запознаен со придонесот на Заедницата во проектот;

Во однос на институционалниот капацитет, не е постигнат значителен напредок во зголемувањето на персоналот во ИПАРД Агенцијата и Телото за управување со ИПАРД. Прашањето за човечки капацитет особено се одразува на доверување на нови мерки во Програмата (мерка на инвестиции во рурална јавна инфраструктура), а со тоа и на апсорпција на средства од ИПАРД Програмата.

2.2 Макроекономска состојба

Во однос на економските критериуми, Северна Македонија постигна одреден напредок и постигна добро ниво на подготвеност за развој на функционална пазарна економија. Во 2021 година, економијата во голема мера закрепна од пандемијата КОВИД-19. Владата продолжи да спроведува мерки за фискална поддршка за побрзо закрепнување. Потпомогнат од

зголемените даночни приходи, фискалниот дефицит падна на 5,4% од БДП во 2021 година, додека нивото на долгот се стабилизира по значителниот раст во 2020 година. По забрзаниот раст на цените на храната и енергијата на почетокот на 2022 година, Владата воведе нов пакет фискални мерки да се спречи негативното влијание врз економијата, иако фискалните мерки можеа да бидат подобро насочени. Централната банка ја заостри својата политика во поглед на зголемените инфлациски притисоци. Важните политички реформи за подобрување на фискалното управување и одржливоста на јавните финансии се во застој. По долги одложувања, кон средината на септември Собранието го донесе новиот закон за буџети со кој се предвидуваат фискални правила и фискален совет. Управувањето со јавните инвестиции треба дополнително да се подобри. Банкарскиот сектор остана стабилен. Регулаторните мерки за олеснување на барањата за задолжување беа укинати во 2021 година. Деловното опкружување и понатаму е попречено од високиот удел на неформалната економија и бавниот напредок во рационализацијата на парафискалните давачки.

Извозот и производното производство дополнително се диверзифицираа кон производи со повисока вредност. Сепак, недостигот на вештини, што ги одразува недостатоците во образовниот систем и одливот на квалификувани работници, како и празнините во инвестициите во инфраструктурата ја нарушуваат продуктивноста на трудот и конкурентноста на економијата. Додека мерките за ублажување на непосредното неповолно влијание на кризата КОВИД-19 врз растот и вработувањето во моментот се распространети, навременото решавање на овие структурни потреби ќе поддржи брзо економско закрепнување по кризата.

Табела 1: Главни макроекономски индикатори

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
БДП во милиони €	9.657	10.026	10.691	11.210	10.797	11.760	12.042
БДП по глава на жител во €	4.659	4.831	5.147	5.399	5.201	6.403	6.556
Стапка на раст на БДП (in %)	2,8	0,2	2,7	3,6	-4,5	4,0	2,4
Инфлација (in %)	-0,2	2,4	0,9	0,4	2,3	4,9	18,7
Просечен курс (денар/€)	61,60	61,57	61,51	61,51	61,67	61,63	61,62
Стапка на невработеност (in %)	23,7	22,4	20,7	17,3	16,4	15,7	14,4
Извоз на добра и услуги во мил. €	4.390	5.019	5.872	6.433	5.781	6.923	8.300
Увоз на добра и услуги во мил. €	6.176	6.835	7.676	8.441	7.599	9.638	12.125
Трговски биланс во мил. €	-1.786	-1.816	-1.804	-2.008	-1.818	-2.715	-3.825
Трговски биланс во % од БДП	-18,5	-18,0	-16,9	-17,97	-16,83	-23,08	-31,76

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), Национална Банка на Република Северна Македонија (НБРСМ)

Според проценетите податоци, стапката на раст на БДП во четвртиот квартал од 2022 година изнесува 0,6%. Во овој квартал најголем пораст е забележан во секциите: Г, Ж и И - Трговија на големо и мало; поправка на моторни возила и мотоцикли; Транспорт и складирање; Дејности за сместување и услуги за храна за 8,3%; Р, С и Т - Уметност, забава и рекреација; Други услужни активности; Активности на домаќинствата како работодавачи; недиференцирани стоки и услуги за производство на дејности на домаќинствата за сопствена употреба за 1,5%, како и Л - Дејности со недвижности за 1,3%.

Во четвртиот квартал од 2022 година, финалната потрошувачка на домаќинствата, вклучително и непрофитните институции кои им служат на домаќинствата, номинално се зголеми за 17,0%, а нејзиното учество во структурата на БДП изнесуваше 67,1%. Во истиот

период, извозот на стоки и услуги номинално е зголемен за 25,4%, додека увозот на стоки и услуги е зголемен за 17,5%.

Намалувањето на стапката на невработеност во последните години се должи на повеќе фактори: мерките за стимулирање на вработеноста, политиката на привлекување странски директни инвестиции, како и зголемената емиграција (особено кај младата популација). Поддршката на платите и стимулирањето на потрошувачката, особено на домашните производи, беа едни од главните мерки за поддршка за време на кризата. Со измената на Законот за минимална плата (важечки од март 2022 година) е утврден нов, повисок износ (18.000 денари) на минималната плата. Новиот износ на минимална плата се однесува и за вработените во приватниот сектор и за вработените во јавниот сектор.

Според податоците на Државниот завод за статистика, индексот на индустриското производство во март 2023 година, во однос на март 2022 година, изнесува 101,3. Индустриското производство во секторот Рударство и вадење камен во март 2023 година, во однос на март 2022 година, бележи намалување од 11,5%, во секторот Преработувачка индустрија бележи пораст од 2,4%, додека во секторот Струја, гас, пареа и климатизација понудата се зголеми за 10,1%. Зголемувањето во секторот Преработувачка индустрија најмногу се должи на зголеменото производство во одделенијата: производство на пијалоци, производство на текстил, производство на хемикалии и хемиски производи, производство на основен фармацевтски производ и фармацевтски препарати, производство на електрична опрема, производство на машини и опрема, производство на моторни возила, приколки и полуприколки.

Индустриското производство по главни индустриски групи во март 2023 година, во однос на март 2022 година, е повисоко кај енергија за 5,5%, капитални производи за 11,8% и нетрајни производи за широка потрошувачка за 8,0%, но пониско во интермедијарни производи, освен енергија за 11,0% и трајни производи за широка потрошувачка за 5,1%.

Индексот на индустриското производство во периодот јануари - март 2023 година, во однос на периодот јануари - март 2022 година, изнесува 100,1.

2.3 Демографска состојба

Вкупното попишано население е 2.097.319 лица. Вкупното резидентно население е 1.836.713 луѓе. Вкупното нерезидентно население, кое ги опфаќа македонските државјани кои отсутнуваат во странство повеќе од 12 месеци и странците кои се привремено присутни во Република Северна Македонија помалку од 12 месеци, изнесува 260.606 лица вклучени во пописот. Бројот на лица за кои податоците се преземени од административни извори е 132.260 или 7,20% од резидентното население. Бројот на странци кои се привремено присутни во Република Северна Македонија за помалку од 12 месеци е 1.674 лица. Во вкупното резидентно население на Република Северна Македонија, 50,4% се жени и 49,6% мажи. Според старосната структура, најголем процент од населението 7% се во возрасната група од 40 до 44 години.

Во однос на старосната структура, македонското население старее. Во периодот од 2008 до 2021 година, учеството на младото население (0-14 години) во вкупното население се намалило од 18,1% на 16,9%, додека учеството на постарото население (65 и повеќе) се зголемило од 11,5% до 17,1%.

Табела 2: Дел од популацијата над 65 години (во%)

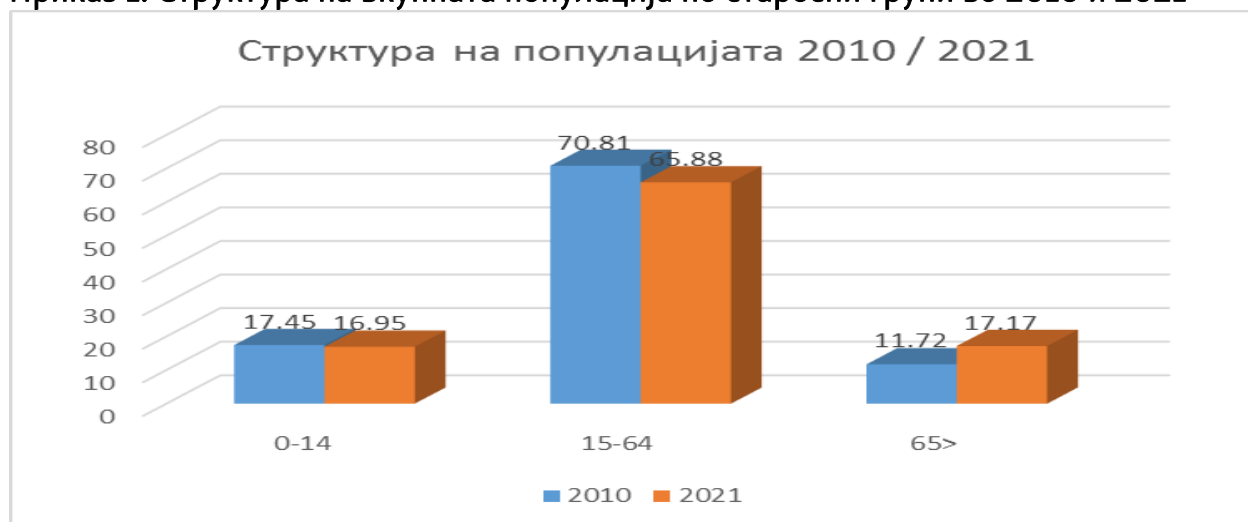
Год.	Вкупно	Вардарски	Источен	Југозападен	Југоисточен	Пелагони	Полошки	Североисточен	Скопски
2008*	11,4	12,6	12,2	10,5	11,7	15,2	8,3	10,8	11,5
2016*	13,1	14,4	15,0	11,5	13,5	15,9	9,1	12,2	14,0
2018*	13,9	15,3	16,1	12,2	14,3	16,6	9,6	12,9	14,8
2019*	14,5	16,0	17,1	12,8	15,1	17,2	10,1	13,5	15,3
2021	17,2	18,5	21,0	16,9	18,9	19,7	13,0	16,2	16,7

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), калкулации на МЗШВ 2023.

* процените податоци

Демографските показатели на регионално ниво покажуваат разлики кои укажуваат на диспропорција во територијалната дистрибуција на населението. Скопскиот регион како најгусто населен има речиси десет пати поголема густина од Вардарскиот регион кој е најмалку населен. Разлики има и во старосната структура на населението. Најголемо учество на младо население (0-14) е регистрирано во Скопје, Полошкиот и Североисточниот регион, додека најголем процент на старо население (65+) е забележан во Пелагонија, Вардар и Источниот регион. Оваа состојба ја потврдуваат и показателите за просечната возраст на населението.

Приказ 1: Структура на вкупната популација по старосни групи во 2010 и 2021

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

ИПАРД Програмата 2014-2020 немаше посебно влијание врз развојот на демографската состојба во извештајниот период. Напротив, демографската состојба негативно влијае на земјоделството и руралниот развој. Особено е забележлив недостатокот на квалификувана работна сила за потребите на странските инвеститори чии инвестиции се лоцирани во индустриските зони низ државата. Земјоделците се жалат на недостиг на работна сила, особено за берба на овошје. Исто така, недостатокот на млад и образован кадар негативно се одразува на способноста за администрирање на локално ниво. Многу од одговорностите на локалните самоуправи не можат ефективно да се менаџираат поради недостаток на соодветен кадар во малите општини.

2.4 Земјоделско производство и економија

Земјоделството, заедно со ловот, шумарството и рибарството со учество од 9,8% во вкупниот бруто-домашен производ (БДП) во 2022 година беше петти по големина економски сектор, веднаш по секторите:

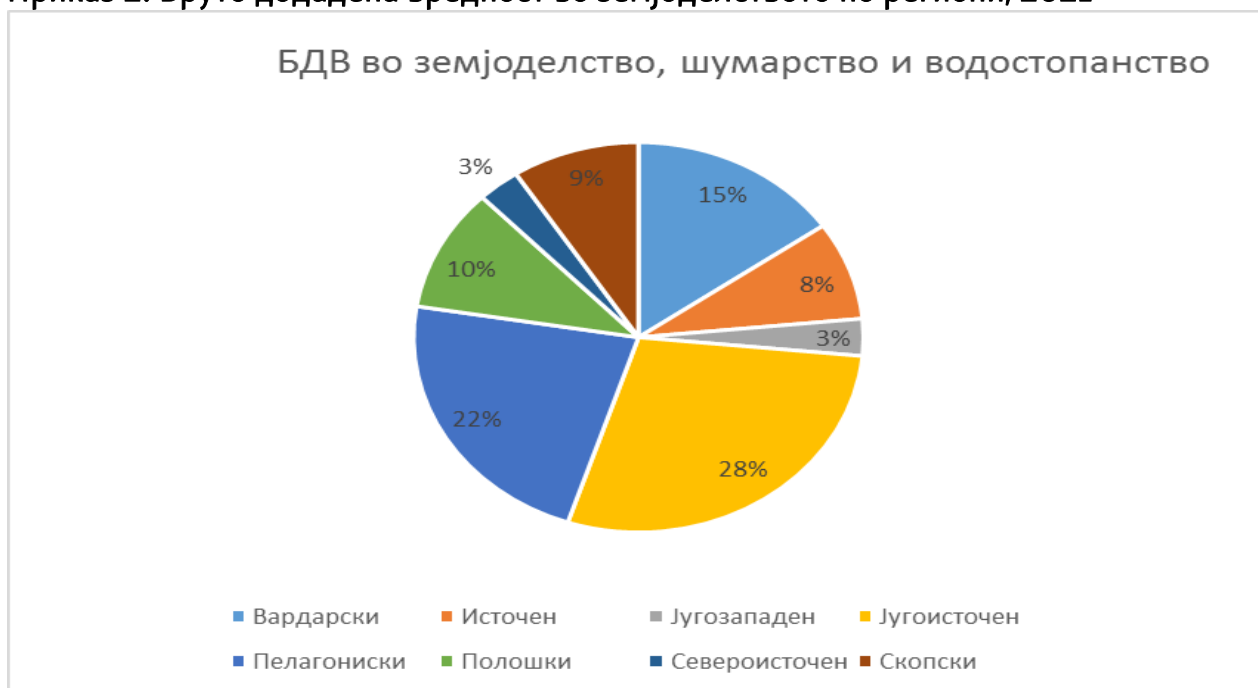
- Трговија на големо и мало; поправка на моторни возила и мотоцикли; транспорт и складирање; сместување и услуги за храна (21,9%),
- Рударство, производство, снабдување со електрична енергија, гас и вода, канализација, управување со отпад, активности за санација (19,7%),
- Јавна администрација и одбрана; задолжително социјално осигурување; образование; човековото здравје и активности за социјална работа (15,2%),
- Активности со недвижен имот (12,0%),

Економски сметки во земјоделството и вредност на земјоделското производство

Според податоците на Државниот завод за статистика, бруто додадената вредност во земјоделството за 2021 година изнесува 46,782 милиони денари и во однос на 2020 година номинално е намалена за 12,0%. Растителното производство со учество од 79,4% во вкупното производство, е намалено за 7,8% во споредба со 2020 година.

Средната потрошувачка бележи пад од 0,1% во 2021 година во споредба со 2020 година. Во 2021 година, номиналниот приход во земјоделството од производни фактори по единица работна сила е намален за 14,0%, додека реалниот доход во земјоделството од производни фактори е намален за 16,2 %.

Приказ 2: Бруто додадена вредност во земјоделството по региони, 2021

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Земјоделско земјиште и структура на земјоделските стопанства

Според податоците на Државниот завод за статистика, обработливото земјиште во 2022 година зафаќало површина од 514.436 хектари, што во однос на 2021 година е намалено за 0,4%. Намалување на обработливото земјиште е забележано за сите категории.

Табела 3: Земјоделски површини по категории на користење во 000 хектари

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Земјоделско земјиште	1.267	1.266	1.264	1.264	1.262	1.260	1.260

– Обработено земјиште	516	517	519	520	517	517	514
– Обработено земјиште	417	417	418	419	416	417	416
– Овощарници	16	16	17	17	17	17	17
– Лозови насади	24	24	24	24	24	24	24
– Ливади	59	60	60	60	60	60	60
Пасишта	750	748	745	744	744	743	743
Мочуришта, бари и рибници	1	1	1	1	1	1	1

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Табела 4: Број на земјоделски стопанства и расположлива површина по стопанство

	Број на земј.стоп.	Вкупно искористено земј.земјиште Ха	Вкупно искористено земј.земјиште Ха
Вкупно	178.125	320.738	1,8
Индивидуални земј.производители	177.845	271.989	1,5
Правни лица	280	48.749	174,1

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Во согласност со Регулативата на ЕУ (ЕЗ) бр. 1166/2008, во јуни 2016 година, Државниот завод за статистика ја спроведе анкетата за структурата на фармите. Според податоците од анкетата за структурата на фармите, во Република Северна Македонија има 178.125 земјоделски стопанства. Во просек, едно земјоделско стопанство користи 1,8 ха земјоделска површина и одгледува 2,1 ЛСУ (сточарски единици). Вкупната искористена земјоделска површина од страна на земјоделските стопанства е 320.738 ха, а од вкупниот број на стопанства, 60,8% користат до 1 Ха земјоделска површина. Земјоделските стопанства имаат 381.361 ЛСУ. Од техниките за нанесување ѓубриво, 37,9% од земјоделските стопанства користеле емитувана апликација на ѓубриво без вградување, (емитување на ѓубриво на површината на нива - најстар начин на ширење ѓубриво), додека најкористен метод на наводнување е методот на површинско наводнување.

Земјоделско производство

Според податоците на Државниот завод за статистика, обработливото земјиште во 2022 година зафаќало површина од 514.436 хектари, а во однос на 2021 година е намалено за 2.297 ха. Структурата на растително производство во земјава е поделена на пет главни групи: производство на житни култури, индустриски, фуражни, градинарски култури, овошни и лозови насади. Во 2022 година, структурата на засеаната површина што се одгледува (житни култури, фуражни култури, индустриски култури и зеленчук) во вкупно 274.857 ха, претставува приближно 59% од жита, 20% од зеленчук, 13% од фуражни култури и 8% од индустриските култури.

Табела 5: Ожнеана површина под житарици во Ха

Житарица	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Пченица	79.832	72.864	70.987	68.847	69.765	70.366	70.107
’Рж	4.483	4.065	3.836	3.809	3.936	3.782	3.791
Јачмен	41.297	43.816	42.331	43.941	44.995	47.683	45.429
Ориз	5.040	3.274	3.222	3.481	3.177	3.111	3.114
Пченка	31.045	31.287	36.340	33.967	31.912	30.224	30.215
Вкупно	161.697	155.306	156.716	154.045	153.785	155.166	152.656

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Податоците на ДЗС укажуваат на мали промени во површините под земјоделска култура. Овие промени главно се должат на минатогодишните цени и интересот на земјоделците. Приносот по хектари исто така варира во текот на годините во зависност од поволните климатски услови.

Површината под други фуражни култури останува непроменета во последните години. И покрај тоа, недостатокот на фуражни култури предизвикува високи цени и се одразува како ограничувачки фактор на развојот на секторот за сточарско производство. Главна причина за ваквата состојба е немањето доволно обработливо земјиште по фарма за производство на фуражни култури, како и малите и фрагментирани парцели.

Табела 6: Ожнеана површина под сточна храна во Ха

Култура	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Луцерка	19.579	19.487	19.698	19.455	19.076	19.661	18.891
Сено	1.922	2.180	2.065	2.018	1.960	1.817	1.883
Сточен грашок	1.253	1.640	1.428	1.639	1.499	1.574	1.607
Сточна пченка	6.378	6.384	6.196	8.231	8.216	7.049	9.380
Сточна репа	387	382	376	475	461	447	446
Детелина	3.725	3.716	3.685	3.922	4.012	4.198	4.060
Вкупно	33.244	33.789	33.448	35.740	35.224	34.746	36.267

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Табела 7: Ожнеана површина под индустриски култури во Ха

Култура	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Тутун	16.376	15.959	16.582	16.679	16.591	15.457	15.044
Сончоглед	3.896	4.022	2.346	4.605	4.559	5.050	6.179
Вкупно	20.272	19.981	18.928	21.284	21.150	20.507	21.223

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Производството на зеленчук, од 2015 година наваму, се намалува секоја година. Намалувањето на површините под зеленчук не е толку значајно како намалувањето на приносите по Ха. Најголем дел од производството на зеленчук е производство на отворен терен и во голема мера зависи од позитивните летни климатски услови (поволни летни дождови). Производството на зеленчук е исто така поинтензивна гранка од другите, така што недостатокот на сезонска работна сила имаше силно влијание врз производствените капацитети.

Табела 8: Набрана површина под градинарски култури во Ха

Култура	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Компир	13.273	13.188	12.403	12.939	12.618	12.306	12.187
Кромид	3.581	3.633	3.627	3.562	3.622	3.622	3.494
Лук	978	947	950	904	963	973	926
Грав	4.817	4.703	4.577	4.504	4.392	4.267	4.244
Грашок	1.008	1.062	1.045	1.105	1.072	1.119	1.012
Леќа	84	86	81	74	71	67	60
Зелка	4.593	4.499	4.502	4.627	4.517	4.444	4.551
Домати	5.604	5.597	5.569	5.497	5.453	5.567	5.613
Пиперки	8.751	8.927	9.179	9.390	9.236	9.773	9.733
Краставици	1.048	1.035	1.034	1.036	943	1.061	1.015
Дињи и лубеници	5.445	5.385	5.281	5.132	5.175	5.321	5.034
Вкупно	49.182	49.062	48.248	48.770	48.062	48.520	47.869

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Овоштарството/производството на овошје (вклучувајќи го и трпезното грозје) во голема мера зависи од сите три фактори споменати погоре: поволните климатски услови за време на цветањето и опрашувањето на растенијата (особено важно за производството на јаболка кое претежно се наоѓа во планинските области) и сушата во текот на летните месеци, недостатокот на сезонски трудот (особено во периодот на берба на овошје/грозје) и варијацијата на откупната цена на производството. Климатските услови (ран пролетен мраз) особено влијаат на производството на кајсии и праски во Вардарскиот регион.

Табела 9: Производство на овошје во тони

Култура	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Цреши	5.574	4.061	5.824	6.045	6.258	4.716	5.768
Вишни	8.072	4.408	10.538	8.695	9.892	8.372	8.725
Кајсии	3.471	3.992	3.904	6.070	3.434	2.584	5.312
Јаболки	101.088	43.366	140.296	88.701	105.794	92.863	164.530
Круши	7.207	5.052	8.055	8.048	8.790	6.631	10.327
Сливи	33.684	17.880	37.719	32.303	34.983	27.031	39.512
Праски	12.108	11.509	13.128	12.003	12.765	6.205	12.311
Ореви	5.147	2.341	4.826	5.014	5.387	4.667	6.165
Вкупно	176.351	92.609	224.290	166.879	183.869	153.069	252.650
Вкупна површина	16.138	16.546	16.827	16.784	17.000	16.942	16.852

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Табела 10: Лозови насади (површина) и производство на грозје (вклучително и трпезно)

Лозови насади	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Површина во Ха	23.613	23.703	24.088	24.468	23.709	23.384	23.047
Производство во тони	333.319	180.349	294.497	258.960	317.550	269.131	265.556

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Бројот на добиток е значително намален во 2019 година поради промената и подобрувањето на методологијата за евидентирање на податоците за број на добиток. Имаше работна група, формирана во 2018 година од експерти од Министерството, Агенцијата за храна и ветеринарство и Државниот завод за статистика. Работната група работеше на усогласување на регистрите и базите на податоци во трите институции и дефинирање на критериумите за евидентирање на животните во соодветните регистри.

Табела 11: Број на грла

Вид	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Говеда	254.768	255.036	256.181	217.790	222.202	177.622
Свињи	202.758	202.197	195.538	135.770	164.074	186.146
Овци	723.295	724.555	726.990	684.558	630.634	633.281
Кози	101.669	107.466	117.447	87.581	95.008	75.753
Живина	1.865.769	1.840.173	1.828.287	1.562.089	1.643.462	1.484.025
Пчелни семејства	81.476	75.406	81.197	96.143	99.558	92.968

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Производството на јајца е примарна дејност на македонската живинарска индустрија. 1,47 милиони грла од вкупниот број припаѓаат на бројот на несилки. Бројот на пчелни семејства во 2019 година значително се зголеми поради зголемувањето на субвенциите предвидени со

Програмата за директни плаќања и карактеристиките на пчеларството (мали инвестиции, трудоинтензивно производство, зголемување на цените на медот и неговите производи).

Табела 12: Производство на месо во тони

Вид	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Говедско	3.962	4.636	4.381	4.083	3.886	4.214
Свинско	12.786	13.105	12.929	13.384	14.930	15.578
Овчо/јагнешко	3.737	3.422	3.446	3.392	3.183	3.097
Пилешко	1.509	1.716	1.499	1.490	1.494	1.695

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Табела 13: Производство на млеко во 000 литри

Вид	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Кравјо	403.044	394.140	404.230	390.903	405.217	326.523
Овчо	41.066	35.364	36.559	35.088	26.925	34.811

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Вработување во земјоделство и рурални средини

Работната сила во земјоделскиот сектор во Република Северна Македонија главно се состои од работна сила на ниво на индивидуална фарма. Главниот дел од руралното население се занимава со земјоделски активности (првенствено во рамките на домаќинствата) и ретко со други неземјоделски активности каде што има можности. Просечните исплатени плати во земјоделството се меѓу најниските во споредба со другите стопански сектори. Зголемувањето на платите од 2018 година е резултат на неколкуте зголемувања на минималната плата (која до крајот на 2022 година достигна приближно 300 €). Ова доведе до зголемување на бројот на вработени во земјоделството преку регулирање на работниот статус на лицата чиј статус не беше регулиран.

Табела 14: Просечна нето плата по вработен во €

Опис	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Земјоделство, шумарство и водостопанство	283	272	306	321	357	371	423

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Табела 15: Вработени во земјоделство, шумарство, рибарство и преработка на храна

Опис	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Број на вработени	149.596	148.994	142.550	125.585	121.535	96.525
% од вкупно вработени	20,2	19,6	17,9	15,8	15,3	14,0

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), 2023

Трговија и трговија со земјоделско прехранбени производи и рибни производи

Во 2021 година вкупната трговија (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) во однос на 2020 година е зголемена за 23,8%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2021 година во однос на 2020 година е зголемен за 19,8%, а вкупниот увоз бележи пораст од 26,9%. Извозот на земјоделско-прехранбени производи во 2021 година во однос на 2020 година е зголемен за 6,1% (од 5591,7 милиони евра во 2020 година на 627,9 милиони евра во 2021 година), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2021 година во споредба со 2020 година се зголеми за 14,8% (од 822,57 милиони евра на 944,1 милиони евра).

Во 2022 година вкупната трговија (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) во однос на 2021 година е зголемена за 23,3%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2022 година во споредба со 2021 година е зголемен за 19,9%, а вкупниот увоз бележи пораст од 25,8%. Извозот на земјоделско-прехранбени производи во 2022 година во споредба со 2021 година е зголемен за 13,5% (од 627,9 милиони евра во 2021 година на 713,11 милиони евра во 2022 година), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2022 година во споредба со 2021 година се зголеми за 20,9% (од 944,1 милиони евра на 1.142,3 милиони евра).

Ваквото зголемување на вредноста на извозот и увозот се должи пред се на зголемувањето на просечните извозни и увозни цени на многу производи како што се говедско свежо, разладено и замрзнато, живина, млеко и млечни производи, житарки, разни видови брашно, кондиторски шеќерни производи, сончогледово масло и други.

Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во вкупниот извоз во 2022 година е намалено во однос на учеството во 2021 година и изнесува 8,59%. Учеството на увозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во вкупниот увоз во 2022 година е намалено во однос на учеството во 2021 година и изнесува 9,42%.

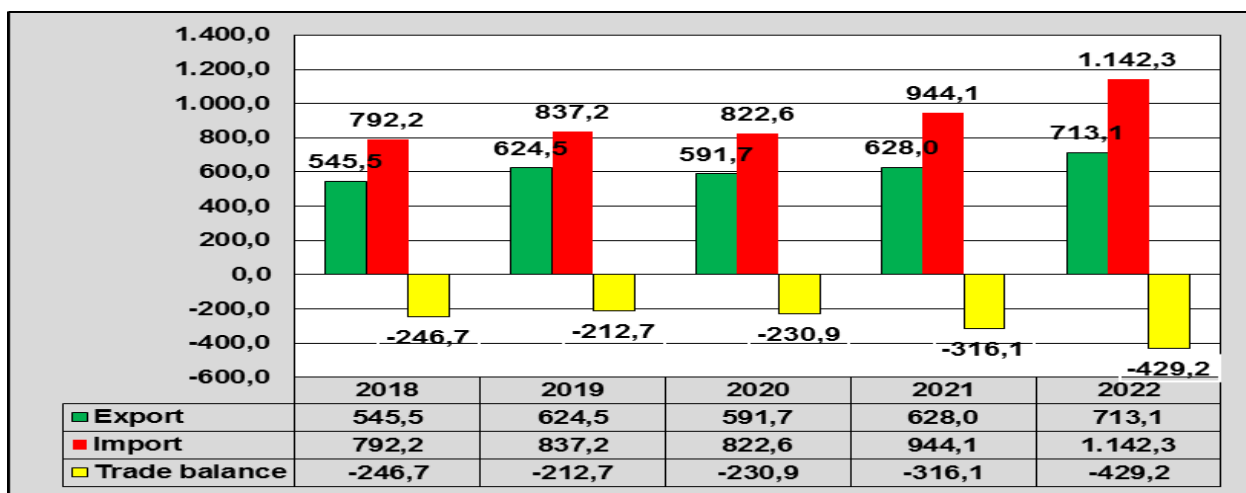
Трговскиот дефицит во 2022 година е зголемен во однос на 2021 година за 35,7% и изнесува 429,2 милиони евра.

Табела 16: Трговија и трговија со земјоделски и рибни производи 2018-2022 (во милиони €)

		Вкупна трговија (индустриски + земјоделски производи)	Вкупна трговија со земјоделски, прехранбени и рибни производи	Дел на земјоделски, прехранбени и рибни производи во вкупна трговија
2018	<i>Извоз</i>	5.860,83	545,5	9,31%
	<i>Увоз</i>	7.671,95	792,15	10,32%
	<i>Баланс</i>	-1.811,12	-246,65	13,61%
2019	<i>Извоз</i>	6.423,70	624,5	9,72%
	<i>Увоз</i>	8.463,17	837,15	9,89%
	<i>Баланс</i>	-2.039,47	-212,65	10,42%
2020	<i>Извоз</i>	5.777,90	591,67	10,24%
	<i>Увоз</i>	7.594,54	822,57	10,83%
	<i>Баланс</i>	-1.816,64	-230,9	12,71%
2021	<i>Извоз</i>	6.922,57	627,96	9,07%
	<i>Увоз</i>	9.638,29	944,06	9,79%
	<i>Баланс</i>	-2.715,72	-316,09	11,64%
2022	<i>Извоз</i>	8.299,58	713,11	8,59%
	<i>Увоз</i>	12.125,23	1.142,31	9,42%
	<i>Баланс</i>	-3.825,65	-429,20	11,22%

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), подготвено од МЗШВ, 2023

Приказ 3: Развој на трговија со земјоделски производи за 2018-2022 во милиони €

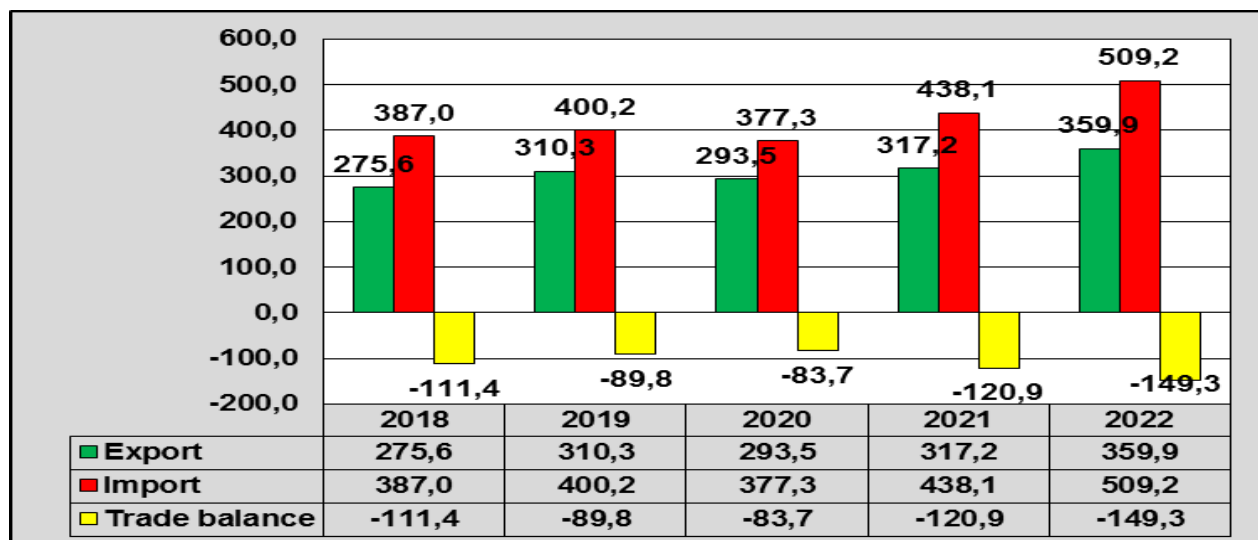
Европската Унија -27 е дефинитивно најважниот партнер на Република Северна Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибарски производи во 2022 година. Вкупната вредност на трговската размена со ЕУ-27 со земјоделско-прехранбени производи во 2022 година (извоз + увоз) изнесува 869,1 милиони евра. Извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи е зголемен за 13,5% (од 317,59 милиони евра во 2021 година на 359,9 милиони евра во 2022 година), додека увозот на овие производи е зголемен за 16,2% (од 447 евра, 9 милиони во 2021 година до 509,2 милиони евра во 2021 година). Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-27 во вкупниот извоз на овие производи во 2022 година изнесува 50,53%, додека учеството на увозот од ЕУ-27 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2022 година изнесува 45,6%.

Втор важен партнер на Република Северна Македонија во 2022 година во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи, беа земјите членки на ЦЕФТА, со вкупна вредност на трговската размена (извоз + увоз) од 594,1 милиони евра. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во земјите-членки на ЦЕФТА во вкупниот извоз на овие производи во 2022 година изнесува 33,9%, додека учеството на увозот од земјите-членки на ЦЕФТА во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2022 година изнесува 30,8%. Најзначаен трговски партнер на ЦЕФТА беше Србија со учество од 13,4% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и 23,5% од вкупниот увоз. Следува Босна и Херцеговина (со учество од 4,9% во вкупниот извоз и 4,4% во вкупниот увоз). Во однос на извозот, Косово е исто така важен партнер со учество од 9,76% во вкупниот извоз, додека придонесот на другите земји-членки на ЦЕФТА (Црна Гора, Молдавија и Албанија) е сè уште со помало учество во трговијата.

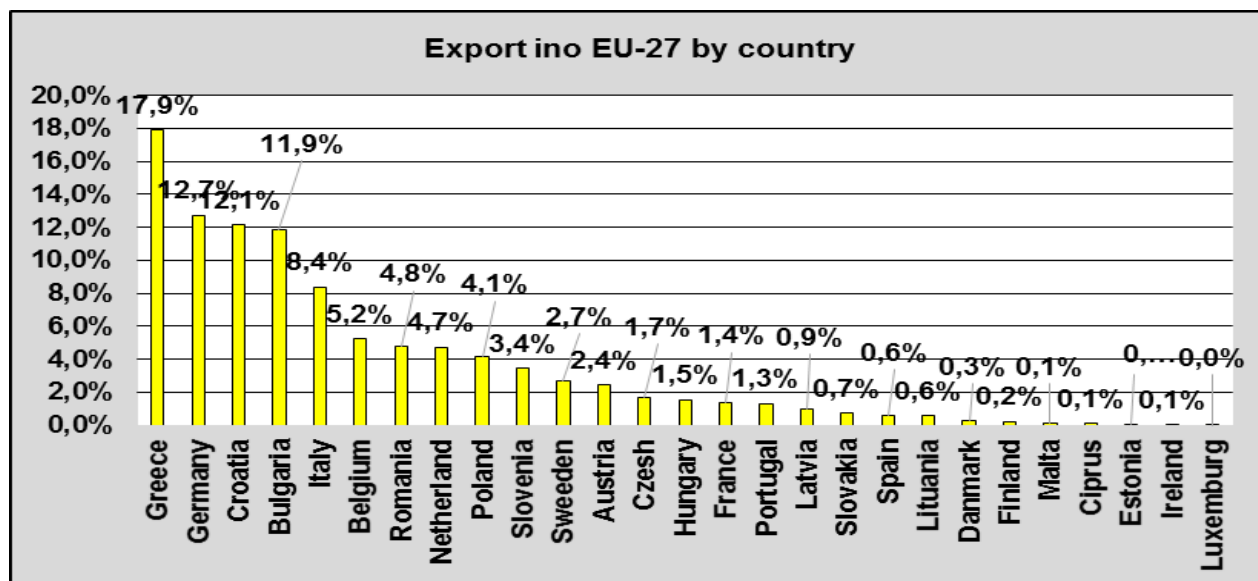
Вреди да се спомене, Турција како земја кандидат и земја со која Република Северна Македонија има договор за слободна трговија зазема 0,36% од вкупниот извоз и 2,97% од вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи. Во однос на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи, најголем единствен трговски партнер надвор од ЕУ беа САД, со учество од 3,7% во вкупниот извоз, поради значителниот извоз на тутун. Следуваше Руската Федерација, која сочинува 3,24% од вкупниот извоз (поради големиот извоз на свежо овошје и зеленчук), додека Бразил со учество од 3,79% од вкупниот увоз, беше најголемиот единствен увозен партнер надвор од ЕУ, во основа поради на значителни количини живина, замрзната говеда и кафе увезени во 2022 година.

Треба да се спомене и Обединетото Кралство, кое по излегувањето од Европската Унија, во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи учествува со 1,14%, додека во вкупниот увоз на овие производи учествува со 0,95%.

Приказ 4: Преглед на податоци за увоз, извоз и трговски биланс (во мил. €) со ЕУ-28 за период 2018-2022 и ЕУ-27 за 2020-2022

Дел на извоз на земјоделско прехранбени производи по земји од ЕУ-27 во 2022

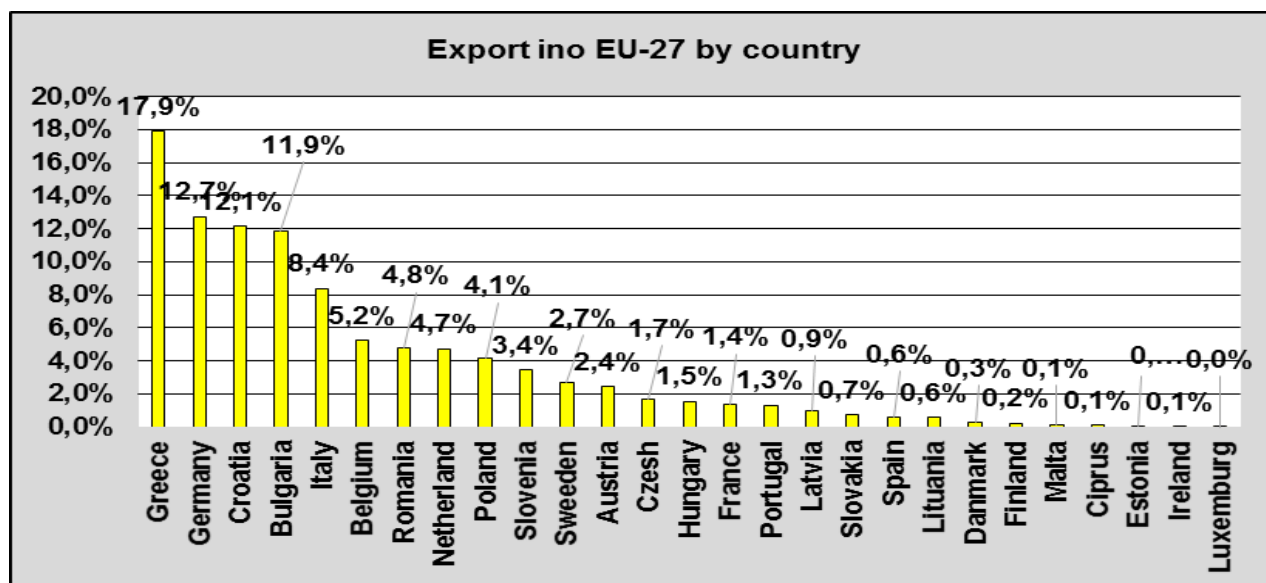

Најмногу извезени македонски земјоделско-прехранбени производи во 2022 година по земја-членка на ЕУ се:

- Грција со тутун, јачмен, јагнешко месо, пченка, сончогледово масло, бисквити и напoлитанки, мешан подготвен и свеж зеленчук.
- Германија со вино, тутун, други живи растенија (вклучувајќи ги и нивните корени), сечи и лизгалки, зеленчук - неварен или варен, зеленчук подготвен или конзервиран.
- Хрватска со вино, бисквити и напoлитанки, зеленчук подготвен или конзервиран; друг зеленчук, свеж или разладен, јагнешко месо.
- Бугарија со тутун, вино, бисквити и напoлитанки, јаболка и свежи пиперки.

- Италија со јагнешко месо, зеленчук замрзнат, печурки, зеленчук подготвен или конзервиран, зеленчук - неварен или варен, квасци.

Дел на увоз на земјоделско прехранбени производи по земји од ЕУ-27 во 2022

Најмногу увезени земјоделско-прехранбени производи од земјите-членки на ЕУ се:

- Германија: сирење; чоколади; прехранбени препарати кои не се на друго место специфицирани или вклучени; свинско месо, свежо, разладено или замрзнато и голем број други производи.
- Италија: кафе; месо од говеда, свежо, разладено или замрзнато; тестенини без разлика дали се варени или полнети; прехранбени препарати кои не се на друго место специфицирани или вклучени; чоколади.
- Полска: месо од живина; месо од говеда, свежо или разладено или замрзнато; прехранбени препарати кои не се на друго место специфицирани или вклучени; чоколади, бисквити.
- Бугарија: сончогледово масло; тутун; бисквити и напoлитанки; месо од живина; чоколади.
- Грција: свежо цитрусно овошје; месо од живина; зеленчук подготвен или конзервиран (маслинки); прехранбени препарати кои не се на друго место специфицирани или вклучени; масло-колач и други цврсти остатоци; риба свежа или разладена.
- Хрватска: чоколади; месо од живина; сирење; колбаси и друго подготвено или конзервирано месо; подготвена или конзервирана риба; супи и чорби и препарати за нив; духови.

Table 17: Преглед на трговијата со основни земјоделски и прехранбени производи за периодот 2020, 2021, 2022 (во милиони €)

	Извоз			Увоз			Трговски биланс		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Основни земјоделски производи	238,7	255,6	277,9	227,2	256,7	302,8	11,6	-1,1	-24,8

Прехрамбени производи	54,8	61,6	81,9	150,1	181,4	206,4	-95,3	-119,8	-124,4
Вкупно	293,5	317,2	359,9	377,3	438,1	509,2	-83,7	-120,9	-149,3

Извор: Државен завод за статистика (ДЗС), подготвено од МЗШВ, 2023

2.5 Промени во националните и секторски политики

Согласно член 6 од Законот за земјоделство и рурален развој, Националната стратегија за земјоделство и рурален развој (НАРДС) е главен долгорочен стратешки документ, кој е основа за формулирање на националните политики за земјоделство и рурален развој за период од 7. години, следејќи го истиот програмски и финансиски временски период на ЕУ. Македонската Влада ја усвои стратегијата за периодот 2021 до 2027 година во јануари 2021 година, се со цел да се постигне политика ориентирана повеќе кон резултати.

Новиот НАРДС кој го покрива периодот 2021-2027 година е подготвен во сеопфатен и инклузивен партиципативен процес кој траеше до декември 2020 година и со вклучување на целиот персонал на Министерството и на релевантната агенција, бројни локални и одредена меѓународна експертиза. И покрај состојбата со корона вирусот, одржани се 32 директни јавни дебати со 357 учесници. Дополнително, беше извршена електронска кореспонденција со поголемите невладини организации и конечниот нацрт пред да се пренесе на владините меѓуслужбени консултации беше јавно споделен на веб-страницата на МЗШВ.

Подобрувањето на конкурентноста и одржливоста на приходите на земјоделските стопанства, примената на практики за заштита на животната средина и климата и обезбедувањето одржлив рурален развој се стратешките цели што треба да ги остварат актерите во секторот, потпомогнати од државните политики. Одржливиот развој ќе се постигне со постигнување на следните специфични цели на политиката:

- (i) да се обезбеди правичен приход за земјоделците;
- (ii) да се зголеми продуктивноста за зголемена конкурентност;
- (iii) да се ребалансира моќта во синџирот на исхрана;
- (iv) да се воведат активности за ублажување и адаптација на климатските промени;
- (v) да се зголеми заштитата на животната средина;
- (vi) да се зачуваат пејзажите и биолошката разновидност;
- (vii) да се поддржи генерациското обновување;
- (viii) да се поддржат живите рурални области и
- (ix) да се заштити квалитетот на храната и здравјето.

Со цел да се обезбеди зголемен ефект од владините трошења, предвиденото зголемување на средствата за државна поддршка за земјоделството и руралниот развој во периодот по 2020 година (образец од 140 до 200 милиони евра годишно) ќе биде наменето за кофинансирање на приватни и јавни инвестиции (во рурална инфраструктура, особено во наводнувањето), организација на земјоделски пазари, интервенции за структурно подобрување на имотите на земјиштето (консолидација) и за унапредување на знаењето, иновациите и дигитализацијата (советодавни услуги, истражување, едукација и обуки). До крајот на стратешкиот период, релативното учество на средствата за овие цели ќе се удвои во споредба со 2020 година на најмалку 35% од вкупно доделените средства (или во апсолутен износ од најмалку 70 милиони евра годишно).

2.6 Шеми на национална поддршка

Нивото на финансиска поддршка за земјоделството и руралниот развој по пат на директни плаќања останува приближно исто во 2022 година во однос на висината на плаќањата, како и во однос на релативното учество на оваа шема во севкупниот плик. Стратешката цел останува иста, да се зголемат средствата наменети за инвестиции од типот на рурален развој, што би требало значително да го зголеми нивното релативно учество во вкупната финансиска обвивка во однос на претходниот стратешки период.

Во однос на директните плаќања, започната е процедура за изработка на новиот Закон за директни плаќања, кој дава правна основа за претстојната реформа на шемата за директна поддршка, особено кон поедноставување на шемата за директни плаќања и постепено раздвојување. Законот е во владина процедура и се очекува да биде усвоен во парламентот во 2023 година.

Во меѓувреме, со цел да се подобри системот на реализација на директните плаќања и да се воведат реформи во однос на плаќањата врз основа на перформансите на земјоделските стопанства, македонските власти на крајот на 2022 година, преку интервенција во националната стратегија и соодветните уредби за реализацијата на директните плаќања, вовеле директни плаќања по успешност кои ќе се реализираат од 2023 година.

Табела 18: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за финансиска поддршка

Година	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Вкупно	112,7	112	101,8	101,8	102,8	99,5	101	116,1	112,4	122,5	108,1

Извор: МЗШВ, ИПАРД Агенција, 2023

Мерките за рурален развој ги придружуваат и дополнуваат мерките за директна поддршка (пазарни политики и поддршка на приходите од земјоделска активност) и се надоврзуваат на постоечката поддршка за рурален развој обезбедена преку годишните програми за рурален развој. Тие, исто така, ја надополнуваат поддршката обезбедена од ИПАРД Програмата во смисла на пополнување на празнините во прифатливите критериуми или инвестиции кои не се покриени со ИПАРД или обезбедуваат поддршка во пилотирање на мерки слични на ИПАРД. Специјална работна група ја следи комплементарноста помеѓу ИПАРД и националното финансирање.

Имајќи ја предвид анализата на состојбите во земјоделството и секторските развојни потенцијали, како и специфичните потреби за рурален развој, мерките за имплементација на политиката за рурален развој се приоритетни во зголемувањето на конкурентноста на земјоделскиот сектор и зајакнувањето на економската и социјалната позицијата на руралните средини преку зголемување на приходите на земјоделските стопанства и зголемување на можноста за вработување на руралното население надвор од земјоделскиот сектор. Посебно внимание се посветува на воведувањето мерки за одржливо управување и искористување на природните ресурси, заштита на биолошката разновидност и животната средина.

Табела 19: Суми на поддршка (во милиони €) преку Програмата за рурален развој

Година	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Вкупно	17,2	31,2	31,4	30,4	27,5	25,5	13,7	16,0	14,9	12,7

Извор: МЗШВ, ИПАРД Агенција, 2023

3. Оцена на напредокот во спроведувањето на целите, приоритетите, мерките и групите на инвестиции

3.1 Резиме на стратешката рамка на ИПАРД Програмата 2014-2020

Програмата ИПАРД за периодот 2014-2020 година ги поддржува корисниците во усвојувањето и спроведувањето на политичките, институционалните, правните, административните, социјалните и економските реформи со цел усогласување со вредностите на Унијата и прогресивно усогласување со правилата, стандардите, политиките и политиките на Унијата. практики, со цел членство во Унијата.

Специфичните цели утврдени во член 2 од Регулативата (ЕУ) бр. 231/2014 треба да бидат опфатени колку што е можно во сите области на политиката. Ова значи дека областа на политиките за земјоделство и рурален развој ќе придонесе за следните конкретни цели:

- a) Поддршка за политички реформи;
- b) Поддршка за економски, социјален и територијален развој, со цел паметен, одржлив и инклузивен раст;
- c) Зајакнување на способноста на земјите-кориснички на сите нивоа да ги исполнат обврските што произлегуваат од членството во Унијата преку поддршка на прогресивно усогласување со и усвојување, имплементација и спроведување на правото на Унијата, вклучително и подготовка за управување со структурните фондови на Унијата, Кохезискиот фонд и Европски земјоделски фонд за рурален развој;
- d) Зајакнување на регионалната интеграција и територијалната соработка што ги вклучува корисниците наведени во Анекс I, земјите-членки и, каде што е соодветно, трети земји во рамките на Регулативата (ЕУ) бр. 232/2014 на Европскиот парламент и на Советот.

Горенаведените цели на ИПА II во голема мера се совпаѓаат со главните стратешки цели и специфичните цели според НСАРД 2014-2020 (дел 6.1.1 од оваа Програма), имено целите за подобрување на одржливоста и конкурентноста на фармата на сите видови земјоделство и храна- преработка, агро-еколошки цели за обновување, зачувување и подобрување на екосистемите зависни од земјоделството и шумарството, подобрување на социо-економскиот развој во руралните области и човечкиот потенцијал.

Табела 20: Буџет со ЕУ придонес по мерки 2014-2020, во €

Measures	ЕУ придонес 2014-2020 1ва модификација		ЕУ придонес 2014-2020 2ра модификација		ЕУ придонес 2014-2020 3та модификација		ЕУ придонес 2014-2020 4та модификација	
Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства	21.800.000	36%	21.320.000	36%	21.320.000	36%	19.440.247	32%
Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи	21.960.000	37%	21.540.000	36%	19.460.000	32%	22.727.637	38%
Инвестиции во	9.100.000	15%	0	0%	0	0%	0	0%

рурална јавна инфраструктура								
Диверзификација на фармите и развој на бизниси	4.740.000	8%	15.560.000	26%	18.630.000	31%	17.242.116	29%
Техничка помош	2.400.000	4%	1.490.000	2%	590.000	1%	590.000	1%
Вкупно	60.000.000	100%	60.000.000	100%	60.000.000	100%	60.000.000	100%

Извор: ИПАРД Програма 2014-2020, Ц (2015)760, Ц (2019)6038, Ц (2021)5552 и Ц (2022)5355.

3.2 Анализа на напредокот во спроведување по мерки

До крајот на 2022 година беа објавени осум јавни повици за поднесување барања. Со цел да се задоволат потребите на земјоделците и да се обезбеди повеќе време за подготовка на квалитетни барања, рокот за поднесување на барањата е продолжен за дополнителни 15 дена за јавните повици 01/2017, 01/2019, 02/2019, 01/2020 и 01/2021 година.

Табела 21: Преглед на спроведувањето на ИПАРД по јавни повици на крај на 2022 година

	Јавен повик	Барања						Потребно време за обработка на барања	Одобрени - Исплатени	
		Поднесени		Одобрени		Исплатени				
		Бр.	ЕУ придонес	Бр.	ЕУ придонес	Бр.	ЕУ придонес			
1	01/2017	1.648	73.589.699	917	16.344.197	879	13.177.294	15 месеци	38	3.055.830
2	01/2018 ¹	65	15.306.651	38	6.446.155	37	6.207.714	4 месеци	1	233.440
3	02/2018 ²	1.099	18.335.969	628	6.311.459	589	5.430.260	6 месеци	39	1.112.000
4	01/2019 ³	261	43.821.070	78	6.077.138	58	3.474.384	7 месеци	19	2.552.654
5	02/2019 ⁴	61	16.763.734	46	8.716.132	34	4.701.335	6 месеци	12	4.056.197
6	01/2020 ⁵	748	21.011.113	441	6.244.325	360	1.587.358	8 месеци	79	3.934.196
7	01/2021 ⁶	250	32.490.820	117	9.811.183	27	91.643	7 месеци	87	9.717.534
8	01/2022 ⁷	42	4.589.390	21	2.183.419	/	/	4 месеци	/	/
Вкупно		4.174	225.908.446	2.338	62.461.445	1.984	34.669.988	/	302	27.791.457

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Само во текот на 2022 година, одобрени се 183 барања (13.182.136 придонес од ЕУ) и исплатени 245 проекти (13.181.281 придонес од ЕУ). За споредба, во 2021 година ИПАРД Агенцијата склучи договори за 493 барања (11.648.917 придонес од ЕУ) и исплати 443 проекти (7.006.016 ЕУ придонес). Во 2020 година, Агенцијата склучи договор за 399 барања (14.592.950 придонеси од ЕУ) и исплати 448 барања (4.328.442 придонес од ЕУ).

Односот помеѓу платените и одобрените проекти е 85% (зголемен од 81% во 2021 година), а односот помеѓу платениот и одобрен придонес на ЕУ е 55% (зголемен од 43% во 2021 година). Ова води кон заклучок дека реализацијата на поскапи проекти многу влијаеше на процесот на

¹ Јавен повик за мерка 3.

² Јавен повик за мерка 1.

³ Јавен повик за мерка 7.

⁴ Јавен повик за мерка 3.

⁵ Јавен повик за мерка 1.

⁶ Јавен повик за мерка 7.

⁷ Јавен повик за мерка 3.

апсорпција. Имајќи предвид дека процесот на склучување договори за 01/2021 година заврши во 2022 година, товарот/оптовареноста на работата се префрла од одобрувањето на барањата кон одобрувањето на исплатите. Имено, до крајот на 2022 година ИПАРД Агенцијата има одобрено повеќе од расположливите средства и исплатила близу 57%. Во последната година од имплементацијата на Програмата - 2023 година, Секторот за одобрување на плаќања при ИПАРД Агенцијата ќе треба да одобри приближно 1/3 од расположливите средства во Програмата.

Табела 22: Показатели на квалитетот на спроведување (заклучно со 31.12.2022)⁸

Вкупен број на поднесени барања	4.222
Склучени договори	2.316
Склучени договори	2.005
Раскинати договори	76
% на одобрени барања (одобрени/поднесени)	55%
% на одобрени барања (одобрени/поднесени)	3,8%
% на одобрени барања (одобрени/поднесени)	89%

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

3.2.1 Мерка 1 – Инвестиции во физички средства на земјоделските стопанства

Доставените барања за мерка 1 на трите јавни повици достигнаа 3.251 (35.979.297 € ЕУ придонес). Потпишани се договори со 1.942 баратели за 20.626.848 € ЕУ придонес, од кои 76 договори (330.702 € ЕУ придонес) се раскинати од страна на Агенцијата (на барање на барателите). Причините за раскинување на овие договори Агенцијата ги елаборира во дел 4.3.2, резиме на следењето на договори.

Табела 23: Мерка 1 – барања по јавен повик

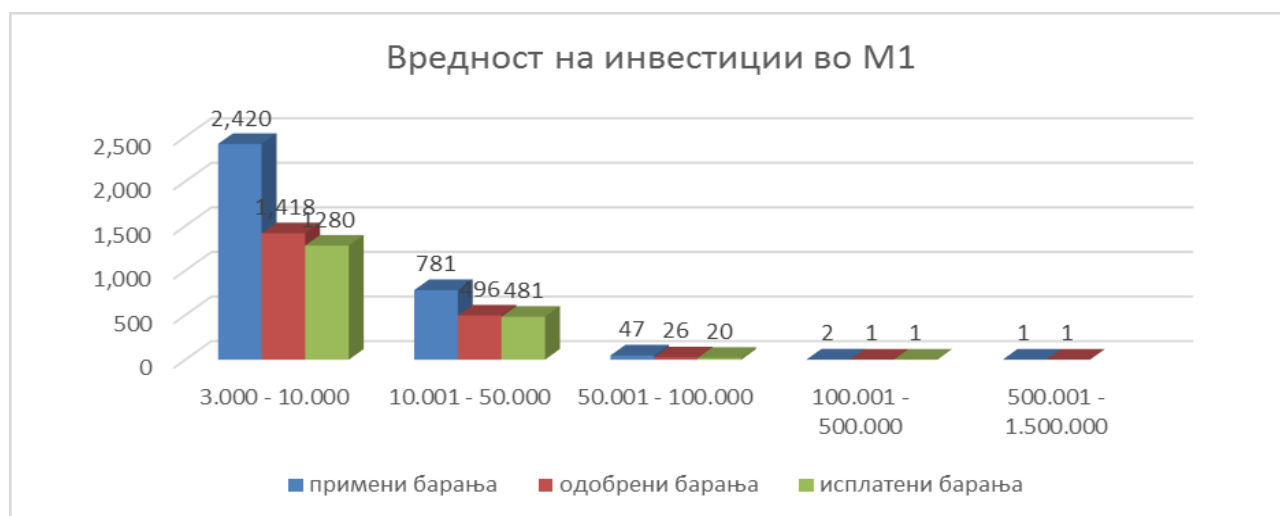
Јавен повик	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	Исплатени (В)	Стапка на одобрување (Б/А)	Стапка на исплата (В/Б)
01/2017	1.404	863	821	64 %	92 %
02/2018	1.099	628	595	58 %	92 %
01/2020	748	441	366	60 %	80 %
Вкупно	3.251	1.942	1.782	61 %	89 %

Извор: ИПАРД Агенција, Инфо по јавни повици_ИПАРД II-31.12.2022, 2023

До крајот на 2022 година исплатата на договорите достигна 1.782 (14.467.977 € ЕУ придонес).

⁸ Мерката техничка помош е вклучена во пресметката.

Приказ 5: Преглед на барања по вредност на инвестицијата ⁹ во мерка 1

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Просечната вредност на примено барање (изразено во ЕУ придонес) во Мерката 1 во ИПАРД Агенцијата е 11.067 €. Соодветно, просечната вредност на одобрени и исплатените барања во Мерката 1 изнесува 10.534 € и 8.183 €.

Ниската вредност на ИПАРД барањата се должи пред се на големината на фармите во македонското земјоделство (помалку од 2 хектари). Барањата за инвестиции во вакви фарми се однесуваат најмногу на мали парчиња земјоделска опрема и машини или трактори со помала моќност на моторот.

Како и во минатото, и поради распуштените имотно правни односи, потребата од поедноставни инвестиции (опрема и механизација наместо градежни работи) и можноста за побрза реализација на инвестицијата, секторот за растително производство има значително поголем број поднесени барања. Фармите кои имаат мешано (животно и сточарско) производство треба да ги исполнуваат минималните национални стандарди за заштита на животната средина, јавното здравје, благосостојбата на животните и безбедноста при работа. Овој програмски критериум (ИПАРД Програма 2014-2020, Мерка 1, 5.2 Националните и ЕУ стандардите што треба да се почитуваат) беше тешко да се исполни од страна на многу баратели бидејќи нивното сточарско производство е од мал обем што не ги исполнува бараните стандарди.

Реалните потреби за инвестиции во секторите за сточарско производство се однесуваат на реконструкција на производните капацитети (обнова на фармите за да се постигнат стандардите за благосостојба на животните и заштита на животната средина). Ваквите инвестиции (градежни активности) имаат поголема вредност од оние кои се однесуваат на набавка и монтажа на опрема, така што недостатокот на такви инвестициски активности влијаеше на реализацијата на финансиските цели на Програмата. Градежните дозволи се задолжителни за такви инвестиции и тешко се добиваат во повеќето случаи (особено во малите рурални општини). Директните интервјуа со потенцијалните приматели (прифатливи) спроведени од страна на Телото за управување со ИПАРД покажаа на недостаток на почетен капитал, пристап до кредити од банки и неисплатливост на инвестирањето во заштита на животната средина и благосостојбата на животните, како главни прашања за слабиот интерес

⁹ Вредноста на инвестициите е прикажана како вкупно јавни трошоци.

за користење на ИПАРД во сточарството. Потребна е дополнителна секторска анализа за објаснување на причините за слабиот интерес за сточарскиот сектор.

Табела 24: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 1

	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	Одобрен ЕУ дел	Исплатени	Исплатен ЕУ дел	% на одобрување (Б/А)
Говеда	26	6	1.344.984	4	204.207	23%
Живина	16	2	446.268	1	321.981	13%
Овци	22	4	66.688	2	12.453	18%
Свињи	16	3	917.611	3	851.581	19%
Кози	1	0	0	0	0	0%
Овошни насади	1.009	626	6.116.211	595	5.395.599	62%
Лозови насади	476	305	3.813.485	282	1.267.383	64%
Градинарство	191	102	641.314	96	514.547	53%
Стакленици	23	12	324.597	9	42.633	52%
Житарици	1.455	876	6.877.004	787	5.838.454	60%
Преработка на фарма	11	4	72.333	1	12.786	36%
Енергија од обновливи извори	5	2	6.353	2	6.353	40%
Вкупно	3.251	1.942	20.626.848	1.782	14.467.977	60%

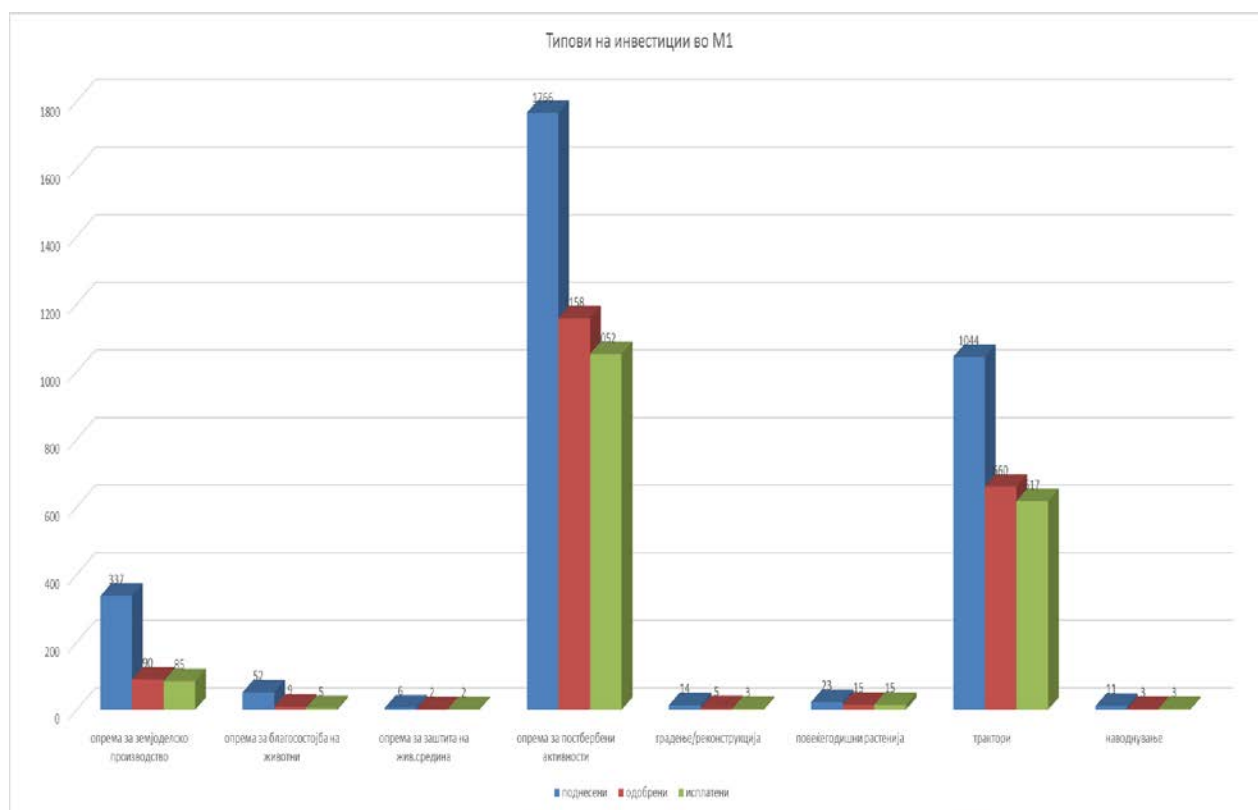
Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Видовите на производство за кои барателите покажаа најголем интерес за поддршка беа полјоделството, овоштарници, лозови насади и зеленчук на отворено.

Во однос на интересот за видови инвестиции, иако беше објавен само на првиот јавен повик (01.2017), инвестициите во трактори и земјоделска механизација беа најатрактивни за земјоделците. Од вкупниот број поднесени 1.044 барања за трактори, склучени се 727 договори (5.485.845 ЕУ придонес) и платени се 617 (4.514.135 ЕУ придонес). Согласно ИПАРД програмата (Мерка 1, индикативен буџет), распределбата на јавните средства за земјоделска механизација – трактори со нивната опрема (без приклучоците) не смее да надмине 20% од вкупниот расположлив финансиски буџет за оваа мерка (5.893.333) за целиот период на спроведување на Програмата. Во овој поглед, идните јавни повици според Мерката 1 не ги вклучија тракторите како прифатлив трошок.

Податоците добиени од ИПАРД Агенцијата покажуваат голем интерес за инвестиции во опрема за фарма по берба, преработка и директен маркетинг (1.766 примени, 1.158 договорени, 1.052 платени) и невообичаено низок интерес за специјализирана земјоделска опрема (337 примени, 90 договорени, 85 платено), за што искуството покажа дека е од голем интерес за македонските земјоделци.

Приказ 6: Преглед на барања по тип на инвестиции во Мерка 1

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

3.2.2 Мерка 3 – Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи

ИПАРД Агенцијата објави четири јавни повици за оваа мерка. Поднесените барања за мерка 3 достигнаа 225 (54.277.038 € ЕУ придонес). Потпишани се договори со 136 баратели за 21.880.791 € ЕУ придонес. Во оваа Мерка нема раскинати договори.

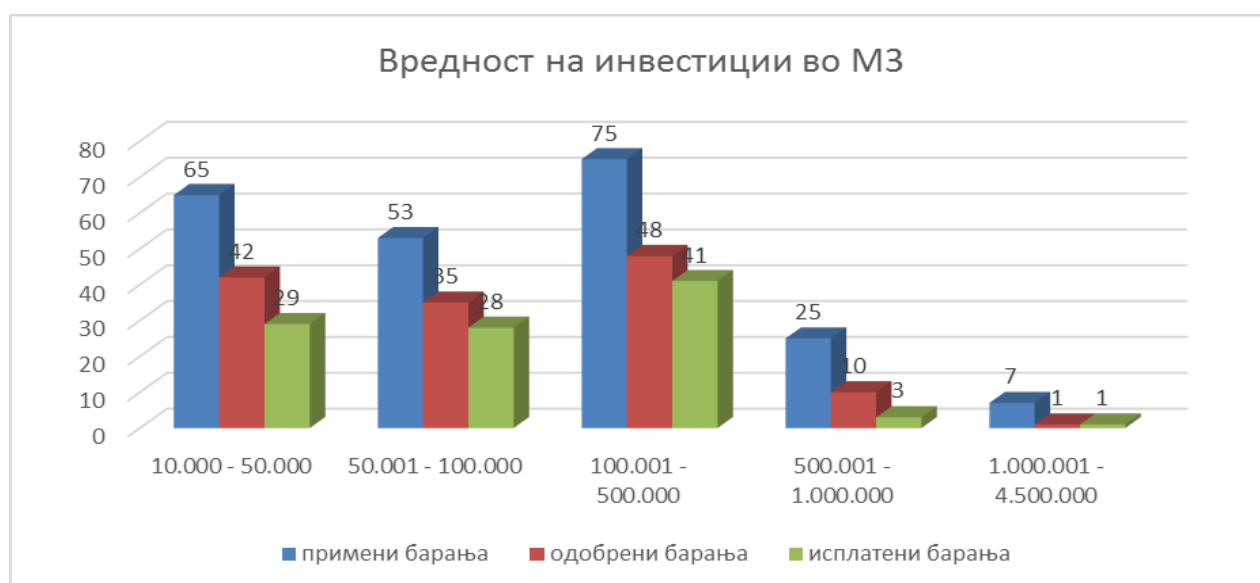
Табела 25: Мерка 3 – барања по јавен повик

Јавен повик	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	Исплатени (В)	Стапка на одобрување (Б/А)	Стапка на исплата (В/Б)
01/2017	57	31	30	54 %	97 %
01/2018	65	38	37	60 %	95 %
02/2019	61	46	35	79 %	72 %
01/2022	42	21	/	52 %	/ %
Вкупно	225	136	102	62 %	72 %

Извор: ИПАРД Агенција, Инфо по јавни повици_ИПАРД II-31.12.2022, 2023

До крајот на 2022 година, исплатата на договорите достигна 102 (15.245.035 € ЕУ придонес).

Приказ 7: Преглед на барања по вредност на инвестициите¹⁰ во мерка 3

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Просечната вредност на примено барање (изразена во ЕУ придонес) во Мерката 3 во ИПАРД Агенцијата е 241.231 €. Соодветно, просечната вредност на одобрените и исплатените барања во мерката 3 е 168.766 € и 101.230 € ЕУ придонес.

Речиси половина од поднесените (96), одобрените (62) и исплатените (52) барања се однесуваат на секторот преработка на овошје и зеленчук. Исто така, речиси половина од одобрените и исплатените суми се во овој сектор. Корисници во овој сектор се претежно извозно ориентирани компании, со високо ниво на ликвидност и потреби за инвестиции во опрема за модернизација на технолошките процеси или воведување нови производни линии. Интересот меѓу другите сектори во преработувачката индустрија е поеднаков.

Табела 26: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 3

	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	Одобрен ЕУ дел	Исплатени	Исплатен ЕУ дел	% на одобрување (Б/А)
Собирни центри за млеко	11	7	972.966	5	296.171	63 %
Преработка на млеко	13	8	685.873	6	471.128	62 %
Преработка на месо (говеда)	30	20	2.976.392	17	2.449.847	66 %
Преработка на месо (свињи)	5	5	326.394	5	416.675	100 %
Собирни центри овошје и зеленчук	30	19	5.300.272	11	3.108.657	63 %
Преработка на овошје и зеленчук	69	43	7.670.252	41	6.881.904	62 %
Мелничка индустрија	25	13	663.429	7	240.874	48 %
Масти и масла	4	2	24.616	1	9.620	67 %
Винарии	38	19	3.260.597	10	1.370.159	64 %
Вкупно	225	136	21.880.791	102	15.245.035	64 %

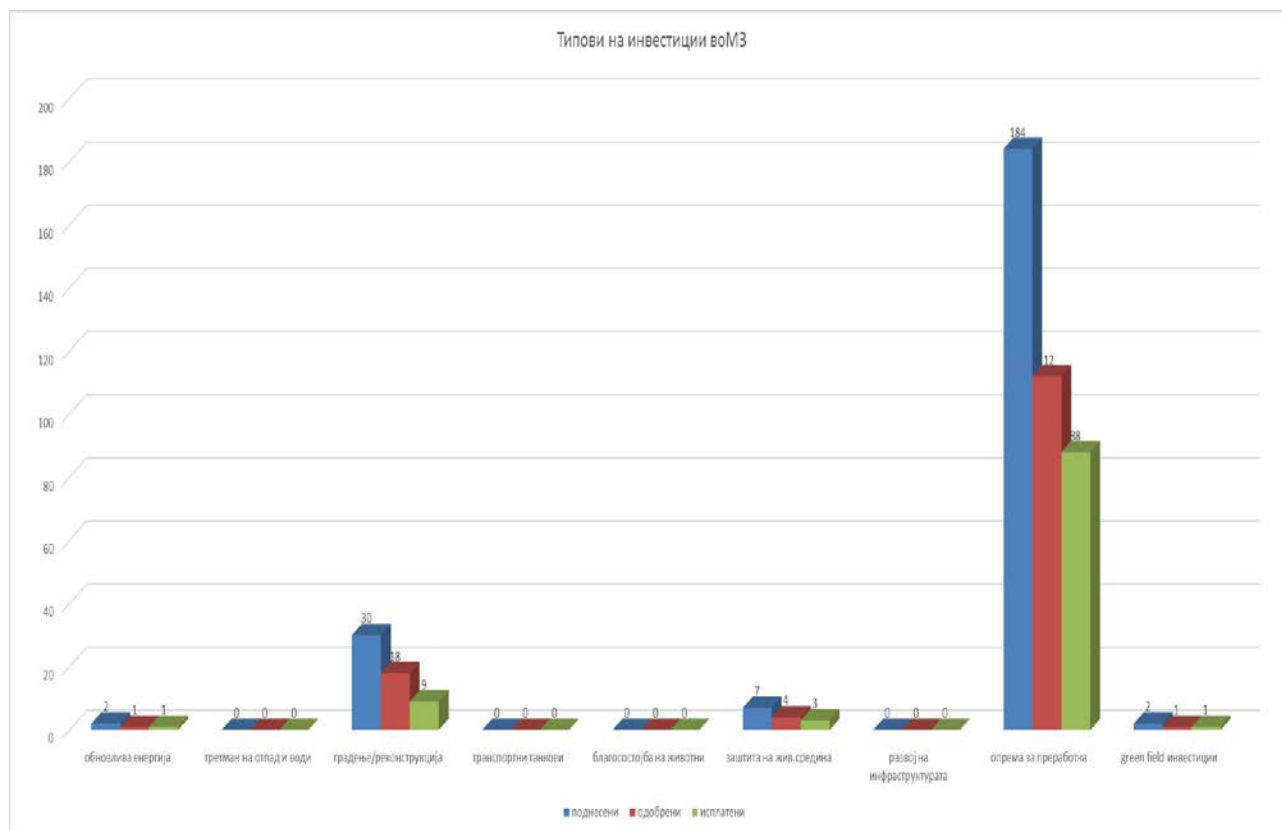
Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Барателите не покажале интерес за инвестирање во: управување со отпад и отпадни води, транспортни цистерни, приколки и специјализирани возила за транспорт на сировини, опрема

¹⁰ Вредноста на инвестициите е прикажана како вкупно јавни трошоци

за подобрување на стандардите за благосостојба на животните и инвестиции во развој на инфраструктурата на стопанствата. Анализата покажа дека овие инвестиции не придонесуваат за економските перформанси на компаниите во поголема мера, а со тоа и за слабиот интерес.

Приказ 8: Преглед на барања по тип на инвестиции во Мерка 3

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

3.2.3 Мерка 7 – Диверзификација на фарма и развој на бизниси

И за оваа мерка ИПАРД Агенцијата објави три јавни повици. Процесот на одобрување на барањата поднесени на последниот јавен повик за ври во 2022 година.

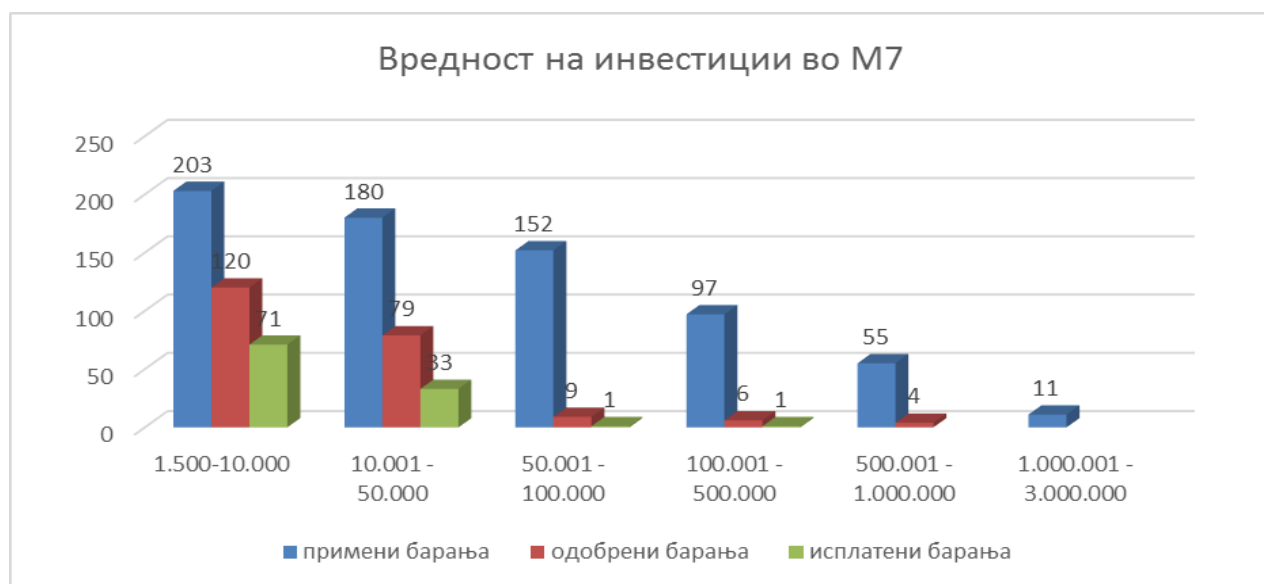
Табела 27: Мерка 7 – барања по јавен повик

Јавен повик	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	Исплатени (В)	Стапка на одобрување (Б/А)	Стапка на исплата (В/Б)
01/2017	187	23	17	12 %	74 %
01/2019	261	78	64	30 %	82 %
01/2021	250	117	25	46 %	21 %
Вкупно	698	218	106	31 %	48 %

Извор: ИПАРД Агенција, Инфо по јавни повици_ИПАРД II-31.12.2022, 2023

Вредноста на поднесените барања во мерка 7 достигна 118.933.777 € ЕУ придонес. Потпишани се договори со 218 баратели за 19.362.214 € ЕУ придонес. Во оваа Мерка нема раскинати договори. До крајот на 2022 година, исплатата на договорите достигна 106 (4.956.976 € ЕУ придонес).

Приказ 9: Преглед на барањата по вредност на инвестијата¹¹ in Measure 7

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Просечната вредност на примено барање (изразена во ЕУ придонес) во Мерката 7 во ИПАРД Агенцијата е 170.392 €. Соодветно, просечната вредност на одобрено и исплатено барање во Мерката 7 е 89.640 € и 49.079 €.

Интересот за користење на средствата од ИПАРД Програмата е најголем во приоритетниот сектор алтернативно земјоделско производство, имајќи предвид дека во овој сектор е прифатливо пчеларството (производство на мед и производи од мед). Дополнително, на барателите им беше интересно производството на непрехранбени производи, особено преработката на дрво и производството на мебел.

Имајќи го предвид големиот интерес за инвестирање во производство и продажба на енергија од обновливи извори и фактот дека вредноста на овие инвестиции може да го надмине расположливиот буџет на мерката, ИПАРД Агенцијата го исклучи секторот од јавните повици 01/2019 и 01/2021 година.

Табела 28: Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 7

	Поднесени (А)	Одобрен и (Б)	Одобрен ЕУ дел	Испла тени	Исплатен ЕУ дел	% на одобрување (Б/А)
Алтернативно зем.произ. ¹²	256	102	495.829	63	253.553	40 %
Производство на храна и пијалоци	73	23	2.428.789	8	540.774	31 %
Производство на непрехранбени производи	138	55	10.026.001	21	2.813.605	40 %
Занаетчиство	9	4	506.398	1	16.331	44 %
Услуги во земјоделството	33	10	624.259	4	33.039	30 %
Услуги во земјоделството	22	3	914.070	2	14.974	14 %
Услуги во земјоделството	121	21	4.631.023	7	1.284.677	17 %
Производство и продажба на	46	0	0	0	0	0 %

¹¹ Вредноста на инвестициите е прикажана како вкупно јавни трошоци

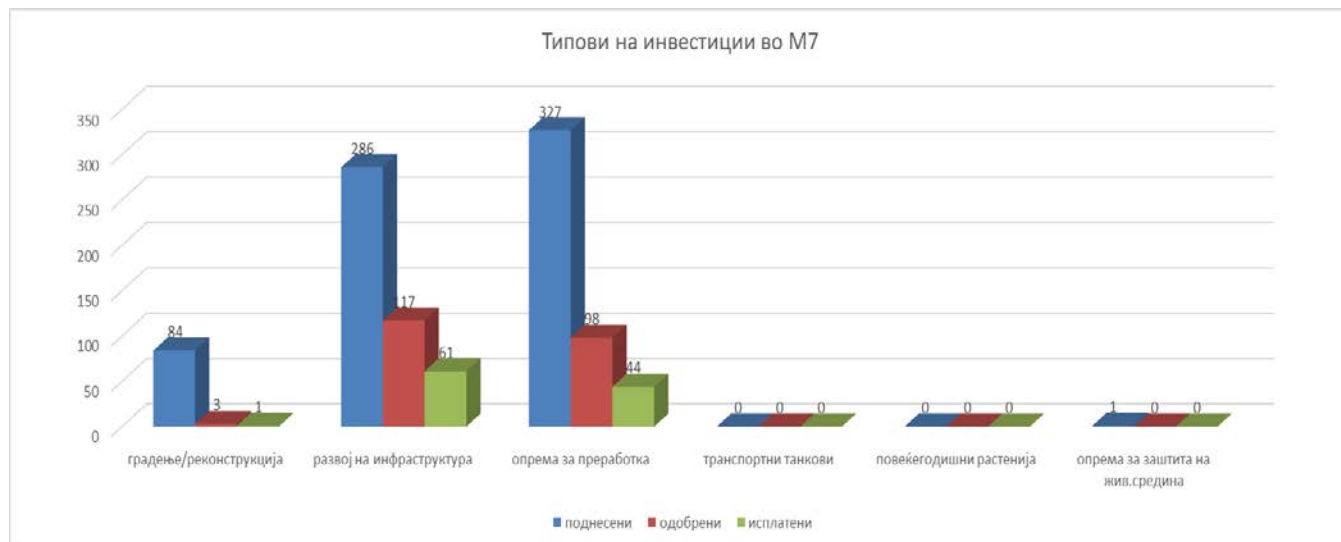
¹² Од кои 200 барања за пчеларство, склучени 90 договори и 60 исплати

енергија од обновливи извори						
Вкупно	698	218	19.626.369	106	4.956.976	31 %

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Барателите не покажаа интерес за инвестирање во: специјализирани транспортни резервоари и приколки и набавка на повеќегодишни дрвја и растенија.

Приказ 10: Преглед на барања по тип на инвестиции во Мерка 7

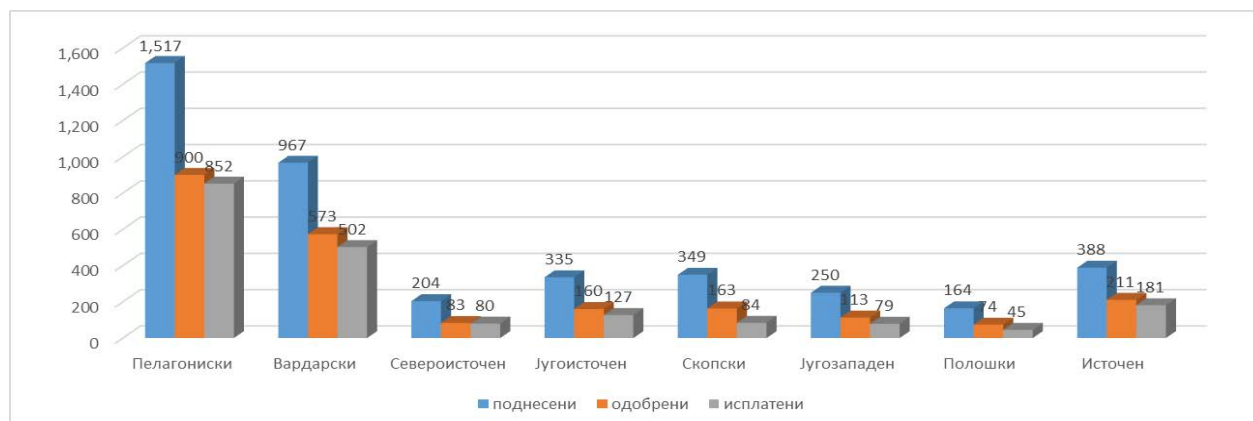
Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

3.3 Географска анализа на спроведувањето на ИПАРД Програмата

Податоците за географското спроведување на ИПАРД Програмата и поддршката за регионалниот развој на Република Северна Македонија се претставени во овој извештај по статистички региони (НУТС 3) и општини.

Најголем дел од вкупно поднесените барања доаѓаат од регионите со интензивно земјоделско производство, Пелагониски и Вардарски. Пелагониски е најголемиот земјоделски регион, познат по производството на житни култури. Околу 800 од поднесените барања во Пелагонискиот регион се за набавка на трактори. Вардарскиот регион е познат по производството на овошје, зеленчук и вино (лозја). Овие региони имаат и најголем број договори.

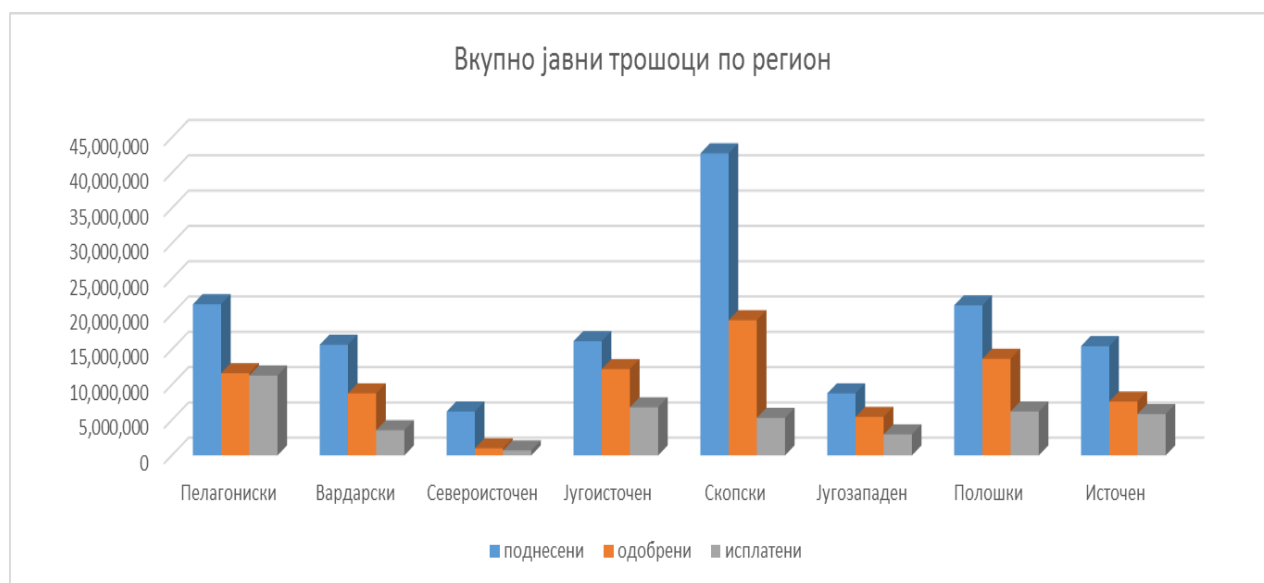
Приказ 11: Преглед на барања по статистички региони

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Растителното производство (житни култури, овоштарници и лозови насади) се доминантно земјоделско производство во Пелагонискиот и Вардарскиот регион. Најголем дел од барањата во овие региони се за поевтини инвестиции (трактори и мали парчиња земјоделска механизација). Нема значителна разлика во бројот на поднесени барања меѓу другите региони. Поради структурата на релјефот, во овие региони е застапено мешано земјоделство. Поголемиот дел од фармите имаат мешано (растително и сточарско) производство и во тој случај целото земјоделско стопанство треба да ги исполнува минималните национални стандарди за заштита на животната средина, јавното здравје, благосостојбата на животните и безбедноста при работа. Многу баратели не го исполнија ова бидејќи нивното сточарско производство е мало и не ги исполнува барањите стандарди.

Приказ 12: Преглед на вкупните јавни трошоци по статистички региони

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Постои значителна разлика кога се споредува распределбата на барањата и вкупните јавни расходи по регион. На пример, Скопскиот и Полошкиот регион се најурбанизирани региони со едно од најниските удели во создавањето на бруто додадената вредност во земјоделството (8 и 10%), но со висока концентрација на корисници, особено компаниите. Производните капацитети на овие корисници се лоцирани на целата македонска територија.

Табела 29: Преглед на барања по општини

Општина		Број на барања			Вкупно јавни трошоци во €		
		поднесени	одобрени	платени	поднесени	одобрени	платени
1	Ресен	464	321	302	6,001,670	3,215,390	2,487,360
2	Битола	375	180	164	6,985,789	2,707,439	1,321,802
3	Кавадарци	207	135	127	6,640,388	1,072,138	720,167
4	Прилеп	197	95	92	4,439,969	1,475,865	1,123,127
5	Могила	184	119	112	1,791,265	1,183,525	943,914
6	Неготино	180	108	103	3,619,727	1,028,272	569,080
7	Велес	162	96	90	4,193,742	2,793,953	1,953,652
8	Свети Николе	118	71	62	3,537,047	1,252,016	297,254
9	Куманово	105	51	45	7,643,044	387,988	313,028
10	Росоман	94	70	66	1,256,529	766,828	604,310

11	Новаци	82	47	44	2,347,322	410,953	260,877
12	Лозово	80	43	39	1,525,665	1,101,911	955,598
13	Делчево	72	37	29	4,295,879	395,037	294,723
14	Дебарца	68	34	30	2,218,184	263,980	225,364
15	Охрид	68	38	29	3,325,938	548,427	130,720
16	Кривогаштани	67	41	39	1,569,611	956,391	382,094
17	Гази Баба	59	36	23	9,275,533	3,615,929	787,994
18	Валандово	59	26	24	1,523,652	627,171	435,518
19	Штип	55	38	30	5,395,255	3,733,564	1,721,116
20	Демир Хисар	54	23	18	2,573,093	532,889	341,809
21	Долнени	53	39	36	1,808,061	1,185,788	315,118
22	Виница	53	34	30	1,399,069	1,164,081	86,110
23	Чашка	50	27	24	359,026	178,985	129,256
24	Кочани	50	31	22	3,134,334	959,360	508,251
25	Радовиш	48	21	18	2,538,905	739,858	731,269
26	Берово	47	16	13	4,299,846	645,619	392,665
27	Гевгелија	46	24	17	7,187,173	2,790,533	1,486,016
28	Градско	45	31	27	1,884,175	754,716	330,772
29	Струмица	45	31	29	7,923,906	2,573,852	1,115,869
30	Струга	44	30	20	5,498,502	2,859,929	1,778,489
31	Василево	40	24	22	1,843,638	216,400	188,239
32	Гостивар	38	13	6	7,003,583	1,952,489	1,629,619
33	Илинден	38	10	6	4,983,746	769,852	114,646
34	Аеродром	37	16	9	6,395,459	852,092	14,351
35	Крушево	37	17	12	2,787,093	1,246,643	208,062
36	Центар	35	12	6	7,253,162	768,949	124,263
37	Демир Капија	32	13	4	1,915,554	67,844	57,488
38	Конче	31	4	4	779,948	71,209	55,981
39	Пробиштип	28	15	8	1,415,161	1,278,080	67,815
40	Тетово	28	21	18	3,558,230	1,837,286	1,696,374
41	Кисела Вода	27	9	7	3,563,263	842,288	205,842
42	Карбинци	26	17	15	2,656,276	611,651	449,966
43	Босилово	25	15	12	1,398,585	869,405	60,023
44	Бутел	25	10	6	3,152,325	1,451,994	540,885
45	Брвеница	24	6	5	4,618,533	477,103	427,090
46	Липково	24	11	6	563,690	46,282	26,829
47	Петровец	24	12	10	6,188,356	4,572,008	2,547,393
48	Крива Паланка	22	5	2	1,860,743	103,503	3,958
49	Пехчево	21	4	4	623,930	69,792	69,764
50	Богданци	20	7	4	1,463,328	430,971	301,939
51	Чешиново Облешево	20	15	14	326,815	208,190	138,751
52	Јегуновце	20	7	6	984,772	120,951	99,456
53	Македонска Каменица	20	10	8	62,161	29,306	22,815
54	Ново Село	20	6	3	527,332	180,183	12,859
55	Ѓорче Петров	18	2	0	1,365,035	33,752	0
56	Карпош	17	6	1	373,629	155,092	2,234
57	Македонски Брод	16	4	2	2,177,347	37,948	13,919
58	Сопиште	16	9	8	5,014,558	2,976,035	302,399

59	Старо Нагоричане	16	8	7	1,068,139	46,646	687,203
60	Арачиново	15	9	8	94,319	46,116	28,936
61	Чучер Сандево	15	9	8	1,216,899	27,316	23,134
62	Кичево	15	8	3	930,114	62,634	31,695
63	Кратово	15	6	5	307,125	54,027	20,971
64	Боговиње	14	5	3	829,569	408,169	219,845
65	Врапчиште	13	10	10	291,319	214,713	208,519
66	Дојран	11	3	3	319,181	12,481	12,473
67	Сарај	11	8	4	3,178,563	857,233	394,825
68	Желино	11	6	3	3,641,058	1,337,972	210,451
69	Теарце	10	2	0	1,026,764	240,502	0
70	Зелениково	10	7	4	536,181	350,125	48,616
71	Дебар	9	2	1	1,160,682	16,994	4,457
72	Чаир	8	5	3	26,745	15,817	7,591
73	Маврово Ростуше	8	5	4	3,236,531	591,336	443,351
74	Ранковце	8	5	3	95,919	18,940	15,539
75	Студеничани	7	3	1	1,838,721	11,650	5,162
76	Пласница	2	0	0	25,938	0	0
77	Зрновци	2	1	1	130,656	9,831	9,831
78	Центар Жупа	1	0	0	7,893	0	0
79	Вевчани	1	0	0	6,022	0	0
80	Шуто Оризари	0	0	0	0	0	0

Извор: Тело за управување со ИПАРД, 2023

4. Преземени активности за подобрување на квалитетот и ефикасноста на спроведувањето на ИПАРД Програмата

4.1 Преземени активности од страна на Телото за управување со ИПАРД

Во однос на кадровските промени, во текот на 2022 година едно лице беше привремено вработено во ТУ со ИПАРД (во одделението за програмирање и евалуација) со договорни обврски до крајот на 2022 година. Бројот на вработени во ТУ со ИПАРД во 2022 година беше 15 вработени, вклучувајќи го и Раководителот на ТУ со ИПАРД.

Со цел да се надминат последиците од немање политика за задржување на персоналот, во октомври 2021 година во сите ИПА структури во Северна Македонија започна да се применува краткорочно решение за наградување на вработените кои работат на ИПА. Ова решение вградено во Законот за извршување на буџетот (на годишно ниво), обезбедува 15% повисока плата на вработените, а се имплементираше и во текот на 2022 година. Долго очекуваното решение за додаток на плата во висина од 30% предложено од страна на Владата, сè уште е во развој и се очекува да биде усогласена или инкорпорирана во реформата на системот за плати на државната управа во форма на нов Закон за плати.

За да може да го објави осмиот јавен повик од Програмата, ТУ со ИПАРД ја измени Програмата. Измената вклучуваше трансфер на буџетскиот придонес од мерките 1 и 7 во мерката 3. Оваа, четврта модификација на Програмата беше усвоена со одлуката за спроведување на Комисијата С(2022) 5355 од 20 јули 2022 година.

ТУ со ИПАРД, во пресрет на новиот програмски период 2021–2027 година, реализираше една четиридневна работилница (финансирана од мерката техничка помош). На работилницата, вработените во ТУ со ИПАРД во соработка со вработените во ИПАРД Агенцијата ги разгледа насоките за комуникација и публицитет дадени од ЕК и подготвија нацрт верзија на стратегијата за комуникација и публицитет на ИПАРД за новиот програмски период, како и нацрт-годишен план за активностите во врска со комуникација и публицитет за 2023 и 2024 година.

Со цел да се олесни процесот на издавање документи од вклучените технички тела и како што претходно беше направено со Дирекцијата за водостопанство и животна средина и Агенцијата за храна и ветеринарство (АХВ), ТУ со ИПАРД подготви:

- Упатство за постапката за градење објекти на земјоделско земјиште;
- Упатство за постапката за добивање мислење – дозвола за наводнување на земјоделско земјиште;
- Упатство за постапката за издавање документи за оцена на влијанието врз животната средина (ОВЖС).

Насоките ќе придонесат за подобро објаснување и насочување на потенцијалните баратели кон исполнување на критериумите од Програмата за сите мерки. Тие се поставени на официјалната веб-страница на ИПАРД.

Во текот на 2022 година, ТУ со ИПАРД го заврши процесот на креирање на новата ИПАРД Програма за програмскиот период 2021-2027 година. Како резултат на процесот на изработка на ИПАРД Програмата 2021-2027 година, Комисијата донесе Одлука за усвојување на ИПАРД Програмата 2021-2027 година на 9 март 2022 година. Програмата се креираше во консултации

со релевантните органи и тела, како и соодветни економски, социјални и еколошки партнери. Резултатите од консултациите се претставени во посебно поглавје 13 од ИПАРД Програмата 2021-2027 година. Ваквите консултативни состаноци со властите на ИПАРД и релевантните органи, тела и организации како што се економските, социјалните и еколошките партнери продолжија и во текот на 2022 година, со цел усогласување на листата на прифатливи трошоци за ИПАРД Програмата 2021-2027 година.

Тешкотиите настанати во процесот на собирање податоци за потребите за следење и известување продолжија и во текот на 2022 година. Телото за управување со ИПАРД во неколку наврати го посочи и го покрена проблемот. Имено, прирачникот за известување (процедури за работа во рамките на ИПАРД Агенцијата) предвидува дека функцијата известувач ќе ја врши само едно лице, без соодветна замена во случај на негово отсуство. Ваквото решение во голема мера се одразува на функцијата за следење на програмата и известување на Телото за управување со ИПАРД и треба да се земе предвид, да се реагира во пресрет на новиот програмски период. Иако конечниот исход од имплементацијата на проектот „Прилагоден софтвер за интегриран административен и контролен систем (IACS)“ – (EuropeAid/139016/DH/SER/MK) значително ќе ги подобри барањата за известување и ќе овозможи пристап само за читање на ТУ со ИПАРД во базата со податоци на ИПАРД Агенцијата. Резултатите од овој проект сè уште не се видливи.

4.2 Преземени активности од страна на НАО и управувачката структура

Согласно новиот правилник за систематизација на работните места и правилникот за организација и работа на Министерството за финансии од 29.12.2022 година (Арх. бр. 01-11277/1 и Арх. бр. 01-11278/1) Секторот за управување со ИПА средства/Управната структура се состои од три одделенија (Одделение Национален фонд/Сметководствено тело на ИПА, Одделение за поддршка на НАО и новоформираното Одделение за поддршка на НАО во областа на земјоделството и руралниот развој). Согласно новиот Закон за систематизација на работните места, новото одделение во рамките на Секторот е формирано со цел соодветна поделба на редовните задачи и обврски кои моментално се извршуваат во рамките на одделението, како и за декомпресија на зголемениот обем на работа на раководните позиции. Промената е резултат на функционална анализа направена според националното право и ја зема предвид анализата на обемот на работа изготвена низ годините. Одредени активности како што се неправилности, прашања за човечки ресурси и процес на управување со ризик се хоризонтални и за ИПАРД и за другите ИПА програми и ќе се вршат како единствен процес за сите програми.

Формалното именување на надлежните за ИПАРД II остана непроменето во текот на 2022 година. Сепак, испразнетото место на заменик-раководител на Секторот за управување со фондови на ИПА беше пополнето на 30 декември 2022 година. Г-дин Владо Караманолевски, поранешен раководител на канцеларијата за поддршка на НАО, беше унапреден во заменик раководител на Секторот (решение за унапредување на административен службеник бр. 04-13439/1 од 30.12.2022 година). Слободните клучни позиции (Раководител на канцеларија за поддршка на НАО и Раководител на канцеларија за поддршка на НАО во областа на земјоделството и рурален развој) ќе ги заменуваат Раководител на управувачка структура и заменик раководител на управувачката структура до пополнување на клучните позиции.

Во текот на 2022 година беа направени измени на Прирачникот за процедури на ИПАРД Агенцијата. Имено, со цел да се забрза процесот на плаќања, а од друга страна да се намали ризикот од губење на средствата од ИПАРД Програмата, воведена е можност за авансно плаќање. Според националната поставеност за користење аванси, барателот може да поднесе барање за авансно плаќање на финансиската поддршка во рок од 60 дена по склучувањето на договорот за финансиска поддршка. Авансот не може да надмине износ поголем од 50% од износот на одобрената финансиска поддршка за инвестицијата.

Модификациите беа квалификувани како значајни и барањето за одобрување беше испратено до ГД АГРИ на 17 октомври 2022 година. Националните власти беа информирани од ЕК на 3 јануари 2023 година дека предложените измени не се во спротивност со одредбите на Рамковниот договор (РСВ) и Секторската спогодба II и нема потреба од претходно одобрение од Комисијата. По одговорот на ЕК, НАО издава согласност за спроведување на овие измени (спроведување авансни плаќања) од обработката на барањата за финансиска поддршка добиени на јавниот повик 01/2022. Оваа согласност е условена со постигнување целосна функционалност на SAP системот. До изготвувањето на оваа Годишна декларација за управување, авансните плаќања не се применуваат бидејќи ИПАРД Агенцијата сè уште работи на тестирање и обезбедување целосна функционалност на SAP системот.

I. Ефективно функционирање на системите за управување и внатрешна контрола според ИПАРД програмата 2014-2020

I.1 Резиме на извештаите за внатрешните ревизии и контролите спроведени од страна на Управувачка структура

а) Забелешки и препораки на ГД АГРИ

Во текот на 2022 година, комуникацијата со ГД АГРИ беше главно поврзана со процедурата за расчистување на сметките за финансиска година 2020 и финансиска година 2021 година како и комуникација поврзана со правната основа за доверување на правото за управување со средствата за ИПАРД III.

Постапка за порамнување на сметките за финансиска година 2021 година

Во рамките на постапките за порамнување, во текот на 2022 година, со официјален допис (Ages (2022)5134632) од 14.07.2022 година, беше започнато порамнување на сметките за финансиска 2021 година од страна на ГД АГРИ. Со оваа комуникација, согласно член 41 од Секторскиот договор, ГД АГРИ предложи финансиски намалувања за надминување на рокот од шест месеци за исплата на крајните корисници во износ од 428.115,95 евра и четири финансиски грешки настанати од наодите на ДЗР во износ од 66.363,82 ЕВРА.

Со допис 10-5988/1 од 02.09.2022 година, имајќи предвид дека се создадоа исклучителни услови за управување поради пандемијата COVID-19 во 2021 година за спроведување на сите мерки од ИПАРД II Програмата, ТУ со ИПАРД и Управувачката структура предложија да се применат нула намалувања. Националните власти се на позиција дека пристапот што беше применет од страна на ГД АГРИ во постапката за одобрување за финансиска година 2020 треба да се применува не само за побарувањата за плаќање платени во 2020 година, туку и за барањата за плаќање примени во 2020 година и платени во 2021 година. Оваа позиција се заснова на фактот дека во рамките на постапката за порамнување на барањата за плаќање примени во 2020 година (и платени во 2021 година), рокот од 6 месеци предвиден за обработка

на овие барања треба да се продолжи за 97 дена (денови кога во земјата била активна вонредната состојба во врска со Ковид 19).

ГД АГРИ делумно го зеде предвид временскиот период помеѓу 18.03.2020 и 23.06.2020 година (т.е. времетраењето на вонредната состојба објавена со Претседателската одлука) и повторно ги пресмета финансиските намалувања за пречекорување на шестмесечниот рок за исплата до крајните корисници во износ од 288.989,75 евра. Билатералната средба се одржа на 20 јануари 2023 година преку видео конференција на која повторно беше елабориран ставот во врска со задоцнетите плаќања и финансиските грешки произлезени од наодите. Постапката се уште е во тек.

Постапка за порамнување на сметките за финансиска 2020 година

Што се однесува до порамнувањето на сметките за финансиската 2020 година, ГД АГРИ поднесе формално писмо за комуникација (од 29.07.2022 година Ref. Ares (2022)5470210), каде што се предлага исклучување од финансирањето на ЕУ во износ од 29.714,52 ЕУР, што одговара на финансиски грешки идентификувани од страна на Ревизорското тело (ДЗР) и износ од 34.222,86 евра што одговара на намалувањето за задоцнетите плаќања врз основа на член 41(9) од Секторскиот Договор II.

Останати комуникации со ГД АГРИ

Во текот на 2022 година, беше спроведена следната комуникација со ГД АГРИ:

- Дополнување на Упатството бр.5 за годишните сметки (Реф. Ares(2022)977656 - 10/02/2022);
- ИПАРД II – Потенцијални решенија за да се избегне ризикот од губење на средства (Реф. Ares(2022)4520337 - 20/06/2022);
- Упатство во врска со подобноста на тракторите (Реф. Ares(2022)4635708 - 24/06/2022).

По сите овие Насоки и комуникации беа преземени неопходните активности од страна на ИПАРД Оперативната структура.

Активности за подготовка за спроведување на ИПАРД III

- ИПА III рамковен договор за финансиско партнерство (Ref.Ares(2022)2973178-12/04/2022) ратификуван и објавен на 04/11/2022;
- ИПАРД Програма 2021-2027 (C(2022)1538 од 09.03.2022 година);
- Секторски договор за ИПАРД III (Ref.Ares(2023)162333 - 10/01/2023) потпишан од двете страни;
- Упатство во врска со доверувањето на задачите за спроведување на буџетот за ИПАРД III (Ref.Ares(2022)6917534 - 06/10/2022);
- Листа на прифатливи трошоци за мерките 1, 3, 5, 7 и 9 (Ref.Ares(2022)7467091 - 27/10/2022);
- Упатство за минимизирање на ризик за неефикасност од јавно финансирање (Ref.Ares(2022)7874417 - 15/11/2022);
- ИПАРД програма: Измени во фишето за мерката 7 „Диверзификација на фармите и развој на бизнисот“ (Реф.Ares(2022)8361331 - 02/12/2022);
- Вербална нота (Ref.Ares(2023)348273 - 17/01/2023).

Доверување на правото за користење на новите мерки

Планирано е барање за доверување на нови мерки за ИПАРД III. Сепак, процесот на доверување ќе следи по пренесување на правото за користење на веќе акредитираните мерки и исполнување на предусловот како што е ангажирање дополнителни вработени во ИПАРД Агенцијата според АОР и обезбедување нови работни простории за Агенцијата.

б) Извештаи на ревизорско тело

ИПА Ревизорското тело во текот на 2022 година ги издаде следните финални ревизорски извештаи за ИПАРД 2014-2020 година:

- Финален ревизорски извештај за системската ревизија за 2021 година во НАО/УС за спроведување на ИПАРД II Програмата - Област на политика 4 - Земјоделство и рурален развој од 11 февруари 2022 година;
- Финален ревизорски извештај за системската ревизија за 2021 година во ТУ со ИПАРД за програмите финансирани од ИПА II - Политичка област 4 - Земјоделство и рурален развој од 11 февруари 2022 година;
- Финален ревизорски извештај за системската ревизија за 2021 година во АФПЗРР за имплементација на ИПАРД II Програмата - Област на политики 4 - Земјоделство и рурален развој од 11 февруари 2022 година;
- Финален ревизорски извештај за ревизија на работењето 3 и ревизија на работењето 4 за 2021 година во АФПЗРР за имплементација на ИПАРД II Програмата - Политичка област 4 - Земјоделство и рурален развој од 29 март 2022 година;
- Финален ревизорски извештај за ревизија на сметки и годишни финансиски извештаи за 2021 година во НАО/МС и АФПЗРР за ИПАРД II Програмата заклучно со 29 март 2022 година;

ИПА Ревизорското тело во текот на 2022 година ги издаде следните финални ревизорски извештаи за ИПАРД 2007-2013 година:

- Финален ревизорски извештај за финансиската ревизија на точноста и комплетноста на финансиските извештаи кои се однесуваат на долгот за проекти финансирани од ИПАРД I 2007-2013 година, Компонента V - Рурален развој од 22 март 2022 година;
- Збиен ревизорски извештај од верификациите на ИПАРД екс-пост контролниот систем во ИПАРД Агенцијата заклучно со 1 април 2022 година;
- Збиен ревизорски извештај и мислење за точноста и комплетноста на финансискиот извештај поврзан со долговите за финансиската 2021 година за ИПАРД I Програма 2007-2013 година, Компонента V - Рурален развој од 1 април 2022 година;
- Финален ревизорски извештај од ИПАРД екс-пост контролниот систем во ИПАРД Агенцијата заклучно со 1 јануари 2023 година.

Во текот на 2022 година, Годишен ревизорски извештај и Годишно ревизорско мислење од Ревизорското тело за 2021 година беа издадени на 01.04.2022 година (бр. 01-737).

Со Годишното ревизорско мислење за 2022 година, ревизорите изразија неквалификувано мислење со акцент на работа во однос на веродостојноста на годишните - финансиски извештаи или изјави/годишни сметки. Во рамките на ревизорското мислење, врз основа на ревизорските процедури во однос на програмата, ревизорите изразија разумно уверување дека:

- Декларацијата за трошоци и годишните финансиски извештаи или извештаите/годишната сметка за финансиска 2021 година издадена од НАО даваат вистинит и правичен приказ.

Со мислењето се посветува внимание на: генерирање неточни податоци од сметководствениот систем (САП) во Деловната книга на должниците, помал прилив на ИПАРД евро сметката поради пребивање на долг и задржани средства како банкарски трошоци.

Неквалификувано мислење со акцент на важност за законитоста и правилноста на трошоците и функционирањето на системите за управување и контрола. Во рамките на ревизорското мислење, врз основа на ревизорските процедури во однос на програмата, ревизорите изразија разумно уверување дека:

- Трошоците за кои е побаран надоместок од Комисијата се законски и редовни.
- Системот за управување и контрола поставен и функционира правилно.

Со мислењето се посветува внимание на: недостаток на надзор во процесот на овластување на обврските и плаќањата, погрешна пресметка на подобните средства за кофинансирање, задоцнети плаќања на барателите, отсуство на политика на долгорочно задржување и мотивација.

Во однос на Годишниот извештај за ревизорската активност за 2021 година, НАО следеше 29 отворени наоди поврзани со ИПАРД 2014-2020 година, прикажани во табелата:

Институција	Висок ризик	Среден ризик	Мал ризик	Вкупно	Затворени наоди во текот на 2022	% на имплементирани наоди
НАО/УС	2	2	/	4	3	75%
ТУ со ИПАРД	/	1	/	1	/	0%
ИПАР Агенција	7	15	2	24	7	29,2%
Вкупно:				29	10	34,5%

Во однос на Годишниот извештај за ревизорската активност за 2021 година од 29 наоди, 10 се затворени до крајот на 2022 година или 34,5%.

Дополнително, треба да се напомене дека наодите во врска со ИПАРД 2007-2013 ги следи и НАО бидејќи сè уште има активности кои се во тек во однос на нивното затворање.

Во однос на отворените наоди од извештаите на Ревизорско тело, НАО во координација со оперативната структура на 29 април 2022 година подготви Консолидиран акциски план за имплементација на препораката и надминување на наодите од извештаите на Ревизорско тело.

На 3 ноември 2022 година беше подготвен Ревидиран акциски план со цел наодите од надворешната ИТ ревизија ангажирана од ГД АГРИ да бидат вклучени во Акцискиот план. Канцеларијата за поддршка на НАО врши анализа и ја следи динамиката на спроведување на активностите и редовно го информира НАО за статусот на имплементација на препораките.

Според последниот статус, може да се заклучи дека:

Во НАО/УС затворени се 3 (три) наоди поврзани со: неисполнето клучно место (квалификувано како наод со среден ризик), пребивање на долг и недооценен прилив на средства на ИПАРД II евро сметката (квалификуван како висок ризик. наод) и помал прилив на ИПАРД евро сметката

поради задржани средства како банкарска провизија за извршени трансакции (квалификуван како наод со висок ризик).

Дополнително, 1 (еден) наод останува отворен и истиот е поврзан со обезбедување на соодветна политика за мотивација и задржување.

Во однос на ТУ со ИПАРД, во текот на 2021 година, останува отворен 1 (еден) наод поврзан со обезбедување на оптимални капацитети за човечки ресурси (квалификуван како наод со среден ризик).

Во ИПАРД Агенцијата беа затворени 7 (седум) наоди поврзани со погрешна пресметка на прифатливи трошоци (помалку платени средства и одобрена поголема финансиска поддршка), недостаток во процесот на добивање референтни цени и генерирање неточни податоци од сметководствениот систем (САП) во Книгата на должниците.

Следниве наоди остануваат отворени во ИПАРД Агенцијата:

- 11 (единаесет) наоди од ревизија на работење поврзани со: склучување договор без обезбедени 3 понуди (овие 2 (два) наоди се дел од постапката порамнување на сметки за финансиската 2020 година), неспоредливи понуди и повисок износ на исплатена финансиска поддршка до техничка грешка (овие два наоди се дел од постапката за порамнување на финансиската 2021 година), доцнење во исплата на примателите на помош; доцнење во доставувањето на податоците од страна на техничките тела; доцнење при обработката на апликациите; неприфаќање на прифатливи трошоци за монтажа на материјали, слаб систем на воспоставени внатрешни контроли за спроведување на договорот за техничка помош и 2 (два) наоди поврзани со помалку исплатени средства.
- 5 (пет) наоди од системски ревизии поврзани со капацитетите за човечки ресурси во Агенцијата; ИТ систем за зачувување на податоци и доцнење во поднесувањето извештаи до УО и НАО.
- 1 (еден) наод од финансиски ревизии поврзани со буџетски извештај.

Од доставувањето на Годишниот ревизорски извештај започнаа активностите за имплементација на ревизорските препораки, но за некои системски прашања (како што се политиката на задржување, вработувањата и сл.) активностите се уште се во тек, имајќи предвид дека тие бараат поддршка од највисоко владино ниво и меѓуинституционална координација.

с) Внатрешна ревизија

Управувачка структура

Согласно Годишниот план за внатрешна ревизија за 2022 година во Министерството за финансии, беше планирана една ревизија на системот на внатрешни контроли во процесот на управување со човечки ресурси во Секторот за управување со ИПА фондови ИПА/Управувачка структура. Ревизорската мисија беше извршена во текот на четвртиот квартал од 2022 година. Според Конечниот ревизорски извештај број 23-8532/3 од 20 декември 2022 година, идентификувани се еден наод со висок и еден среден ризик во однос на системот на внатрешни контроли во процесот на човечки ресурси.

Годишниот план за внатрешна ревизија на Министерството за финансии за 2023 година (бр.23-10791/1 од 15.12.2022 година) предвидува ревизорска мисија врз системот на внатрешни

контроли во процесот на управување со средства/сметки и контрола на исправност на барањата за средства и заверка на трошоците – Одделение на национален фонд.

ИПАРД Агенција

Според Годишниот план за внатрешна ревизија во ИПАРД Агенцијата за 2022 година, планирани се осум ревизорски мисии, од кои 5 ревизии на процеси кои се однесуваат на ИПАРД, една последователна ревизија и една ревизија на барање на директорот на ИПАРД Агенцијата,

Во текот на 2022 година, извршена е една ревизија од Годишниот план за ревизија за 2021 година и четири ревизии од Годишниот план за ревизија за 2022 година:

- Ревизија на процесот на одобрување на плаќања од ИПАРД Програмата 2014-2020 година;
- Ревизија на процесот на известување до ТУ со ИПАРД во согласност со Договорот за спроведување склучен помеѓу ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата;
- Последователна ревизија за спроведувањето на препораките;
- Ревизија на процесот на контрола на лице место по исплата (ex-post) од ИПАРД Програмата 2014-2020 година;
- Самооценка на усогласеноста на процедурите на ИПАРД Агенцијата за спроведување на ИПАРД Програмата 2021-2027 година.

Три преостанати ревизии од планот за ревизија за 2022 година ќе бидат спроведени во текот на 2023 година.

Усвоен е Годишниот план за ревизија на ИПАРД Агенцијата за 2023 година (Арх.бр.32-1542/1 од 15 декември 2022 година). Според планот, планирани се 5 ревизорски мисии, од кои 2 ревизии на процеси кои се однесуваат на ИПАРД, една последователна ревизија и една ревизија по барање на директорот (која може да биде и на ИПАРД доколку е потребно).

Тело за управување со ИПАРД

Секторот за внатрешна ревизија при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство врши внатрешна ревизија на ТУ со ИПАРД.

Годишниот план за ревизија за 2022 година на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство предвидува ревизорска мисија на процесот на организирање на Комитет за следење за 2020 година. Ревизијата е во тек и се планира да заврши до крајот на февруари 2023 година.

Годишниот план за ревизија на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство за 2023 година (бр. 98-1163/1 од 25.01.2023 година) предвидува една ревизорска мисија на процесот на публицитет на ИПАРД Програмата што се планира да се изврши во 2023 година.

d) Надворешни ревизии

Во текот на 2020 година беше спроведена ревизија согласно член 50(1)(в) од ИПАРД II Рамковниот договор. Ревизорската мисија ја спроведе надворешна ревизорска куќа (изведувач).

Главната цел на ревизијата беше да се испита дали ИПАРД Агенцијата е усогласена со стандардот за безбедност на информации ISO 27002:2013 и ограничен преглед со фокус на следење на безбедноста на информациите на системите што ги користат Националниот фонд и

Националниот службеник за овластување. Ревизијата беше спроведена во периодот 21-25 септември 2020 година, додека извештајот беше доставен до НАО во јули 2022 година.

Со извештајот беа дадени 5 препораки за ИПАРД Агенцијата и една забелешка за Управувачката структура. Овие препораки/забелешки се следат низ динамиката на спроведување на активностите и презентирани се во ажурирањето на Акцискиот план.

е) Спроведени верификациски посети од страна на Управувачката структура/Одделение за поддршка на НАО

Канцеларијата за поддршка на НАО во рамките на Годишниот план за верификациски посети за 2022 година планираше три верификација посети.

Првата верификациска посета беше екс-пост контрола на лице место за платени проекти. Оваа верификациона посета започна во април 2022 година. Со оваа верификација на лице место беа проверени проекти во вредност од 1.414.025,34 ЕУР, што претставува обем од околу 18,58% од вкупно платените проекти во текот на 2018 и 2019 година. Според мерка 1 популацијата на примерокот беше ограничена и на инвестиции каде исплатениот износ на корисникот беше над 1.300.000 МКД. Конечниот извештај беше издаден на 4 јули 2022 година.

Опсегот на втората активност беше да се потврди усогласеноста на воспоставениот/дизајнираниот систем со барањата на МКФ за ИПАРД III. Оваа активност е во тек во рамките на процесот за подготовка на барањето за доверување на задачите за спроведување на буџетот за ИПАРД Програмата 2021-2027.

Третата верификациска посета е за административна проверка на платените проекти во периодот јули - ноември 2022 година и започна во декември 2022 година. Со оваа верификациска посета, треба да се проверат 7 проекти од Мерките 1, 3 и 7 во износ од 1.228.551,38 евра, износ што претставува околу 23% од исплатениот износ во овој период.

Годишниот план за верификациони посети за 2023 година е усвоен на 30 јануари 2023 година и предвидува четири посети (продолжување и финализирање на првите две посети кои се започнати во 2022 година и дополнителни две посети поврзани со процесите на екс-пост-на лице место проверки и следење на спроведувањето на препораките дадени со претходните посети за верификација).

I.2 Годишна декларација за управување доставена од ИПАРД Агенција и Телото за управување со ИПАРД

Годишна декларација за управување е подготвена и доставена од директорот на ИПАРД Агенцијата до НАО на 9 јануари 2023 година. Со неа се потврдува дека воспоставениот систем за управување и внатрешна контрола во рамките на ИПАРД Агенцијата функционира ефективно и во согласност со акредитираните процедури и ги дава потребните гаранции во врска со законитоста и регуларноста на основните трансакции.

Годишна Декларација за управување беше подготвена и поднесена и од Раководителот на ТУ со ИПАРД до НАО на 9 јануари 2023 година. Со неа се потврдува дека воспоставениот систем за управување и внатрешна контрола во ТУ со ИПАРД функционира ефективно и во согласност со акредитираните процедури.

I.3 Превземени активности во врска со управувањето со ризици во структурите на ИПАРД

Управувачката структура редовно (двапати годишно) ја спроведува постапката за управување со ризици. Регистрите на ризици на сите институции вклучени во спроведувањето на ИПАРД II Програмата (Управувачка структура, ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата) редовно се ажурираат според преземените активности за надминување на ризиците. Во текот на 2022 година беа организирани два панели за управување со ризик, еден на 31 мај 2022 година и вториот на 29 ноември 2022 година. По состаноците на панелот, од страна на НАО беше усвоен консолидиран регистар на ризици и следствено, официјално доставен до сите засегнати страни. Во акциониот план беа дефинирани соодветни активности со цел надминување на идентификуваните ризици. Активностите се започнати и се во тек.

Според последниот усвоен консолидиран регистар на ризици (акциски планови за надминување на ризиците), следните ризици на ниво на субјект се сметаат за високи: губење и недостаток на кадар, преоптоварување со работни задачи и неможност за посетување организирани обуки. Високи ризици на ниво на активност исто така беа идентификувани и следени во континуитет, во следните области: обработка на тужби, квалитетот на извршените проверки на лице место поради недостиг на опрема и користење, ажурирање и одржување на базата на податоци за референтни цени.

Во однос на безбедноста на информациите, еден ризик се смета за висок: доцнење во спроведувањето на акциониот план за безбедност на информациите.

Исто така, беа откриени високи ризици од измама преку алатката за проценка на ризикот од измама во однос на следните области: прифаќање на неприфатливи трошоци, преплатување поради преценета референтна цена и создадени вештачки услови за да се добие голема поддршка.

Исто така, се разговараше и се воспоставија корективни мерки со цел да се ублажат искажаните ризици.

I.4 Административни капацитети на ИПАРД структурата

Управувачка структура

Според Анализата на обемот на работа на Управувачката структура, беше идентификувано дека оптималниот број на вработени за 2022 година е 19 (вклучувајќи го и НАО). Бројот на вработени во Управувачката структура на 31 декември 2021 година беше 18 (осумнаесет), вклучувајќи го и НАО.

Во текот на 2022 година, 1 вработен го напушти Секторот за управување со фондови на ИПА од работното место Помлад соработник – финансиски менаџер на 20.05.2022 година. Во последниот квартал од 2022 година беше финализирано едно унапредување во Секторот за управување со фондови на ИПА, поточно раководителот на Одделението за поддршка на НАО беше унапреден на позицијата помошник раководител на сектор.

Во Управувачката структура во текот на 2022 година не се реализирани нови вработувања.

Тројца вработени (раководител на Секторот за управување со ИПА фондови и двајца советници за ефективно функционирање на системот за управување и контрола) имаат затворено породилно отсуство. Во врска со долготрајните оправдани отсуства, една вработена е на породилно отсуство во периодот од октомври 2022 до јуни 2023 година (помлад соработник за

финансиско управување). На крајот на 2022 година, стапката на зафатеност на работните места во Секторот за управување со средства од ИПА е 89%. Подготвена е Анализата на обемот на работа за периодот 2023-2025 година и резултатите од пресметките покажаа дека оптималниот број на вработени во УС за 2023 година е 19 (деветнаесет).

Според анализата на обемот на работа, приоритет во наредниот период ќе бидат 4 унапредувања (вклучувајќи унапредување на две слободни клучни раководни позиции) и две нови вработувања.

ИПАРД Агенција

Според Анализата на обемот на работа (АОР) за 2022 година, оптималниот број на вработени потребни во ИПАРД Агенцијата за спроведување на акредитираните мерки, вклучително и мерката Инвестиции во руралната јавна инфраструктура (ИРПИ) изнесуваше 165 вработени. На почетокот на 2022 година, ИПАРД Агенцијата броеше 146 вработени назначени да работат во ИПАРД структурата. Во текот на 2022 година, ИПАРД структурата во ИПАРД Агенцијата е зголемена за 4 вработени, а во исто време е намалена за 11 вработени. Со овие измени заклучно со 31 декември 2022 година, ИПАРД структурата во рамките на Агенцијата брои 139 вработени и стапката на зафатеност на работните места е 84%.

Според анализата на АОР на ИПАРД Агенцијата за 2023 година, оптималниот број на вработени во Агенцијата е 177, вклучително и мерката Инвестиции во рурална јавна инфраструктура (ИРПИ). Со АОР за 2023 година беше направена промена каде во Секторот за контрола сите вработени се вклучени во структурата на ИПАРД (земајќи го предвид генералното овластување, во ИПАРД ќе бидат ангажирани и контролори кои работат во Одделението за национални мерки). Имајќи ја предвид оваа промена сите потребни позиции во Секторот за контрола во однос на ИПАРД програмата се сметаат за пополнети.

Со оваа промена од 1 јануари 2023 година, структурата на ИПАРД во рамките на Агенцијата брои 152 вработени (139 на крајот на 2022 година се зголеми со 13 вработени од Секторот за контрола на лице место (вклучување на контролори кои работат на национални мерки).

Тело за управување со ИПАРД

Според Анализата на обемот на работа (АОР) за 2022 година, ТУ со ИПАРД постави оптимално ниво на персонал на 17 вработени. На почетокот на 2022 година, во ТУ со ИПАРД бројот на вработени беше 15.

Во текот на 2021 година едно лице беше вработено, додека пак, 3 лица го напуштија работното место (еден советник за публицитет и 2 виши соработници кои биле привремено вработени).

Според овие измени, бројот на вработени во МА на крајот на 2022 година е 13 (вклучувајќи го и РТУ) и стапката на искористеност е 76%.

На почетокот на 2023 година (од 25.01.2023 година) во ТУ со ИПАРД беше ангажиран еден нов вработен и бројот на вработени во ТУ со ИПАРД изнесува 14.

Изработена е Анализата на обемот на работа за периодот 2023-2025 година и резултатите од пресметките покажаа дека оптималниот број на вработени во ТУ со ИПАРД за 2023 година е 17 (седумнаесет).

Капацитетите во ИПАРД структурата

Во табелата подолу се прикажани податоците за човечките капацитети во структурата за управување и работење на ИПАРД за 2021 година.

Институција	Број на вработени 01.01.2022	Потребен број на вработени според АОР за 2022	Реализирани нови вработувања заклучно со 31.12.2022	Напуштања на работните позиции 31.12.2022	Број на вработени 31.12.2022	Стапка на пополнетост на работните позиции	Стапка на губење на работните позиции
НАО/НФ	18	19	0	1	17	89%	5.56%
ИПАРД Агенција	146	165	4	11	139	84%	7.53%
ТУ со ИПАРД	15	17	1	3	13	76%	20%
Вкупно	179	201	5	15	169	84%	8.38%

Вкупно, за спроведување на ИПАРД II Програмата во 2022 година беа потребни 201 вработен. Бројот на вработени на крајот на 2022 година изнесува 169 вработени или 84% пополнетост што претставува намалување од 2% во однос на 2021 година.

Во 2022 година бројот на напуштени работни позиции на ниво на програмата (ИПАРД II) изнесува 8,38%.

2022 година бележи негативно нето салдо од 10 вработени, односно 5 вработени биле ангажирани, а 15 ги напуштиле институциите.

Табела – промените во ИПАРД структурата заклучно со 01.02.2023 според потребите на АОР 2023, вклучувајќи ги промените во Секторот за контрола.

Институција	Број на вработени на 01.01.2023	Потребен број на вработени според АОР за 2023	Реализирани нови вработувања заклучно со 01.02.2023	Напуштања на работните позиции 01.02.2023	Број на вработени	Стапка на пополнетост на работните позиции
НАО/НФ	17	19	0	0	17	89.5%
ИПАРД Агенција	152*	177	0	0	152	85.9%
ТУ со ИПАРД	13	17	1	0	14	82.4%
Вкупно	182	213	1	0	183	86%

* со АОР за 2023 за ИПАРД Агенцијата од Секторот за контрола сите вработени се вклучени во ИПАРД структурата (значи вклучување на контролори кои работат на национални мерки). Овие промени ќе се земат предвид во основната линија за пресметување на потребите во 2023 година и не се разгледуваат и немаат ефект врз пресметувањето на потребите и бројот на напуштени работни позиции за 2022 година.

Со подготовката на овој извештај за самооценка, може да се пријави следново:

Во однос на задржувањето на персоналот во ИПА Структурата со Законот за извршување на Буџетот за 2022 година се спроведува краткорочно решение за мотивација и задржување на персоналот во структурите на ИПА (Политика на задржување). Решението обезбедува 15% паушално надополнување на платата на персоналот во ИПА структурите до крајот на 2022 година, а истото ќе се имплементира и во 2023 година. Со ова решение се очекува да се надмине јазот до донесување долгорочно систематско решение.

Паралелно, работната група формирана од НИПАК работи на долгорочно систематско решение на политиката за задржување и мотивација што треба да биде ставено во Законот за административни службеници и соодветните законски акти.

На иницијатива на НАО е поднесено барање до ГД АГРИ и ГД НЕАР (допис 10-2675 / 1 од 13.04.2022 година) да се разгледа можноста за дополнителна финансиска компонента на ИПА за дополнување на политиката за задржување и мотивација на персоналот во Структурата на ИПА според програмите ИПА III. Ова барање го поддржаа и Србија, Албанија и Црна Гора. Сепак, досега не е доставен одговор од ЕК до НАО по ова барање.

1.5 Управување со нерегуларности

До НАО беа доставени вкупно 81 случај на неправилности од страна на ИПАРД Агенцијата во текот на 2022 година. Случаите беа анализирани и преземени соодветни корективни мерки од релевантните институции, под координација на НАО. Овие случаи се пријавени преку ИМС во текот на 2022 година.

- Ново идентификуваните неправилности може да се разгледаат од следниве аспекти, како што е прикажано подолу:
- Сите случаи беа оквалификувани како неправилност;
- 60 предмети се уште се отворени;
- Затворени се 21 предмет;
- Идентификувани се 79 случаи пред да се изврши исплатата, со што немало финансиско влијание;
- Идентификувани се 2 случаи по извршената уплата, со што има финансиски ефект.

Табела 1

Идентификувани неправилности во текот на 2021				
Вкупен број на неправилности	Неправилности пред одобрување на проект	Неправилности пред исплата	Неправилности по исплата	Други случаи (неповрзани со барателот)
81	0	79	2	0

Табела 2

Квалификација на неправилност		Отворени	Затворени	Вкупно
Квалификација на неправилност	Сомневање за измама	0	0	81
	Нерегуларност	60	21	
Финансиско влијание	Со финансиско влијание	2	0	81
	Без финансиско влијание	58	21	

Новата национална стратегија за борба против измами за заштита на финансиските интереси на ЕУ во Република Северна Македонија и акцискиот план за нејзина имплементација се подготвени во консултација и тесна соработка со експертите од твининг проектот ИПА „Зајакнување на буџетското планирање, извршување и внатрешни контролни функции“, Канцеларијата на Европската делегација во Скопје, Европската канцеларија за борба против измами (ОЛАФ) и членовите на работната група.

На педесет и втората седница, одржана на 14.06.2022 година, на Владата на Република Северна Македонија беа усвоени Националната стратегија за борба против измами за заштита

на финансиските интереси на ЕУ во Република Северна Македонија 2022-2025 година и Акциониот план за негово спроведување за 2022-2023 година.

По усвојувањето, управувачката структура ги спроведува активностите наведени во акцискиот план за имплементација на националната стратегија за борба против измами.

Националната стратегија за борба против измами за заштита на финансиските интереси на Европската унија во Република Северна Македонија за периодот од 2022 до 2025 година ги наведува договорените приоритети и активности на надлежните национални органи во областа на заштитата на финансиските интереси на Европската Унија во Република Северна Македонија.

II. Финансиско управување со фондовите на ЕУ во Република Северна Македонија и за законитоста и регуларноста на основните трансакции

II.1 Финансиски менаџмент

Спогодбата за финансирање според Програмата за земјоделство и рурален развој на Република Северна Македонија според Инструментот за претпристапна помош (ИПА II) за годините 2014-2020 година е потпишана помеѓу ЕК и Владата на Република Македонија и стапи во сила на 29.06.2017 г.

Согласно член 33(3) од Рамковниот договор и Анекс 7 од Секторскиот договор, НАО испрати до Комисијата предвидување за можни барања за исплата 2022-2023 година за програмата на 14 јануари и 14 јули 2022 година. Основа за подготовка на ова предвидување се планот за објавување јавни повици како и планот за финансиска реализација на повиците/потпишаните договори помеѓу ИПАРД Агенцијата и примателите, а двата се доставени до НФ од ИПАРД Агенцијата.

НФ врши дополнителни анализи земајќи го предвид искуството и темпото на исплата од претходните години, добиените информации од Агенцијата за статусот на договорите, проблемите со кои се соочуваат достапноста на средствата во националниот буџет итн. Откако ќе се обработат сите овие информации, НФ подготвува Предвидување за веројатност на исплата. Во текот на 2022 година, предвидените плаќања се реализирани со одлични 93%.

Во табелите подолу се прикажани извршените плаќања – ИПА придонес во евра во 2021 и 2022 година:

Мерка	Извршени плаќања во 2021 година – ИПА придонес во евра	Извршени плаќања во 2022 година – ИПА придонес во евра
Мерка 1	3,283,331.92	3,765,702.48
Мерка 3	2,137,312.77	6,842,929.68
Мерка 7	1,579,600.59	2,714,600.67
Мерка 9	120,823.80	65,699.02
Вкупно	7,121,069.08	13,388,931.85

Анализата се однесува на придонесот на ЕУ изразен во евра

Вкупен статус на Програмата за периодот 2014-2020 година				% споредено со достапен буџет
	ИПА	НФ	Вкупно	
Достапен буџет 2014-2020	60.000.000	19.766.275	79.766.275	
Исплатено	34,877,637.73	11,593,311.62	46,470,949.35	58%

Анализата се однесува на придонесот на ЕУ изразен во евра

Согласно член 37 од Секторскиот договор, НАО испрати четири Изјави за трошоци кои служеа како барања за исплата за направените трошоци и приходите остварени во текот на 2022 година. Националниот фонд редовно ги испраќаше барањата за плаќање преку SFC 2014. Немаше губење на средства на крајот на 2022 година.

ИПАРД II		
Барања за исплата 2022		
		ЕУ придонес во €
1	Декларирано во Q1 2022	1,563,039.90
2	Декларирано во Q2 2022	6,753,578.18
3	Декларирано во Q3 2022	2,681,614.45
4	Декларирано во Q4 2022	2,373,598.70

Анализата се однесува на придонесот на ЕУ изразен во евра

Во текот на 2022 година на евро-сметката ИПАРД е надополнет неутрализираниот износ од 122.500,00 евра.

II.2 Сметководство

Расположливиот буџет во рамките на ИПАРД Програмата 2014 – 2020 година изнесува 60.000.000,00 евра (дел од ЕУ) од кои до крајот на 2022 година фактичката договорна стапка (договорен износ без износ на откажани договори и анекси на договори) изнесува близу 95%.

Стапката на реална исплата на договореното (договорен износ без износ на откажани договори и анекси на договори) е 61,3 %. Така, во текот на 2023 година ќе се изврши притисок за навремено овластување и исплата на проектите.

Во текот на 2022 година, продолжи трендот на зголемена стапка на откажани договори поради зголемените цени на пазарот во однос на сировините, добрата и услугите особено во областа на градежништвото. Очекуваме оваа стапка да се зголеми и во текот на 2023 година, што негативно ќе се одрази на вкупната потрошувачка на Буџетот на Програмата. Една од мерките што се дискутираат меѓу ИПАРД Структурите за зголемување на апсорпцијата на средствата од ИПАРД е барањето Н+4 од ГД АГРИ.

4.3 Преземени активности од страна на ИПАРД Агенцијата

4.3.1 Напредок во собирање на податоци за следење

Во согласност со обврските преземени од Спогодбата за имплементација помеѓу ТУ со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата, ИПАРД Агенцијата редовно известуваше за имплементацијата на ИПАРД Програмата.

Размената на податоците се врши преку табелите за мониторинг и евалуација за ИПАРД Програмата како и со други изготвени извештаи по барање на ТУ со ИПАРД, кои содржеа податоци кои не беа вклучени во табелите, но беа релевантни за извршување на Програмата.

Во 2022 година, ИПАРД Агенцијата со дефинираниот рок и на редовна основа ги достави до ТУ со ИПАРД табелите за мониторинг за спроведување на ИПАРД Програмата кои опфаќаат информации за физички и финансиски показатели, извештаи од извршените контроли, утврдени неправилности и дополнителни барања за извештаи, дефинирани во Спогодбата за спроведување.

Собирањето на податоците и подготовката на извештаите се вршеше рачно во ексел.

Во текот на 2022 година ИПАРД Агенцијата ги евидентираше сите трансакции во софтверот SAP. Штом ќе се увериме дека сите извештаи генерирани преку SAP се вистинити и точни, софтверот SAP ќе се користи како единствена алатка за сметководство во ИПАРД Агенцијата и сите финансиски показатели ќе бидат повлечени од системот.

Поради претходните планови за подобрување на ефикасноста на Агенцијата, преку подобрување на преносот на податоци и информации со ТУ со ИПАРД, Агенцијата донесе одлука за формирање работна група, составена од членови од Агенцијата, ТУ со ИПАРД и Министерството за финансии. Оваа работна група е одговорна за спроведување на „Интегриран систем за администрација и контрола (IACS)“.

Работната група треба да учествува во активностите на проектот „Прилагодување на интегрираниот систем за администрација и контрола (IACS)“, поконкретно во имплементацијата на ИПАРД модулот како софтверско решение, што ќе доведе до зголемена ефикасност и ефективност. Крајната цел е поедноставување на преносот на податоци и комуникацијата меѓу институциите и зголемена транспарентност на податоците.

Понатаму, Агенцијата има намера да воведо онлајн апликации за ИПАРД фондовите, поконкретно за ИПАРД 3 Програмата.

4.3.2 Резиме од следењето на договорите

Во однос на спроведувањето на ИПАРД Програмата 2014-2020 година, во 2022 година ИПАРД Агенцијата склучи договори за 2316 апликации во поддржан износ од 62.461.369,00 €.

За јавните повици 01/2017, 01/2018, 02/2018, 01/2019, 02/2019, 01/2020, 01/2021 и 01/2022 ИПАРД Агенцијата ја одобри и потпиша кумулативно 2005 сума за исплата на мерка 1 одобрени и потпишани 1782 износ за исплата во износ од 14.467.977 €, а од мерката 3 одобрени и потпишани 102 износ за исплата во износ од 15.245.035 €, а од мерката 7 одобрени и потпишани 106 износ за исплата во износ од 4.956.976 €, а од мерката 9 одобрени и потпишани 15 износи за исплата во износ од 207.647 €.

Во текот на 2022 година, ИПАРД Агенцијата објави јавен повик 01/2022 за ИПАРД II Програмата. за мерка 3 „Инвестиции во физички средства за земјоделски и рибни производи“.

Најголемиот дел од потпишаните договори се однесуваше на набавка на опрема и машини кои имаат краток рок за реализација на инвестицијата и затоа не се бараше писмо за извештај за напредокот од барателот.

Во текот на 2022 година, ИПАРД Агенцијата од сите објавени повици примила 4194 барања за плаќање кои биле обработени или се уште се процесираат во тековната година. ИПАРД Агенцијата одобри кумулативни 2316 барања за плаќање и платени побарувања за 2005 година во вкупен износ од 37.877.635,00 €.

Податоците се дадени во табелата за примени, одобрени и платени барања за мерка 1, мерка 3, мерка 7 и мерка 9, кумулативно од 2018 година до 2021 година.

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7	Мерка 9	Вкупно
Примени барања за исплата во 2018	1404	57	187	3	1651

Примени барања за исплата во 2019	2503	122	187	8	2820
Примени барања за исплата во 2020	3251	183	448	12	3894
Примени барања за исплата во 2021	3251	183	698	17	4149
Примени барања за исплата во 2022	3251	225	698	20	4194
Одобрени и потпишани барања за исплата во 2018	902	30	20	3	955
Одобрени и потпишани барања за исплата во 2019	1156	67	23	8	1254
Одобрени и потпишани барања за исплата во 2020	1485	101	60	12	1658
Одобрени и потпишани барања за исплата во 2021	1917	118	103	17	2155
Одобрени и потпишани барања за исплата во 2022	1942	136	218	20	2316
Вкупно одобрена сума за исплата во 2018	116	8	0	3	127
Вкупно одобрена сума за исплата во 2019	801	28	7	7	843
Вкупно одобрена сума за исплата во 2020	1217	55	13	8	1293
Вкупно одобрена сума за исплата во 2021	1595	83	49	12	1739
Вкупно одобрена сума за исплата во 2022	1782	102	106	15	2005
Исплатени барања за исплата во 2018	452.878,00	546.071,5	0	3.836,50	1.002.786,00
Исплатени барања за исплата во 2019	5.772.283,00	4.180.095,00	59.921,00	9.319,00	10.021.618,00
Исплатени барања за исплата во 2020	7.418.942,00	6.264.792,00	662.775,00	21.126,00	14.367.635,00
Исплатени барања за исплата во 2021	10.702.275,00	8.402.106,00	2.242.376,00	141.950,00	21.488.707,00
Исплатени барања за исплата во 2022	14.467.977,00	15.245.035,00	4.956.976,00	207.647,00	34.877.635,00

Во текот на 2022 година ИПАРД Агенцијата изврши административни контроли на сите поднесени барања. Дополнително, се наведуваат причините за одбивање на барањето пред потпишувањето на договорите:

Комплетност:

- барателот не доставил одговор во рок од 15 дена по добиеното известување за пополнување на апликацијата;

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7
Јавни повици 01/2017,01/2018,02/2018 01/2019,02/2019 01/2020 01/2021	576	30	3

- барателот доставил одговор во рок од 15 дена по добиеното известување за пополнување на пријавата, но недостигале некои документи или доставените документи не биле валидни.

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7
Јавни повици 01/2017,01/2018,02/2018 01/2019,02/2019 01/2020 01/2021	32	6	92

Прифатливост:

- капитална/семејна врска помеѓу добавувачите или помеѓу добавувачот и барателот;

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7
Јавни повици 01/2017,01/2018,02/2018 01/2019,02/2019 01/2020 01/2021			2

- пропорционално зголемување на цените на доставените понуди (покачени цени во понудите), што укажува дека понудите не се издадени од независни добавувачи;

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7
Јавни повици 01/2017,01/2018,02/2018 01/2019,02/2019 01/2020 01/2021	2	2	4

- предложените инвестиции не се прифатливи според ИПАРД Програмата;

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7
Јавни повици 01/2017,01/2018,02/2018 01/2019,02/2019 01/2020 01/2021	311	12	177

- во административната обработка на апликациите е констатирано дека изборот за најдобра понуда се врши пред да ги достави понудите, што укажува дека барателот не ја почитувал процедурата за избор на најсоодветен добавувач и прво го избрал добавувачот, а потоа го добил понудите.

	Мерка 1	Мерка 3	Мерка 7
Јавни повици 01/2017,01/2018,02/2018 01/2019,02/2019 01/2020 01/2021	1	1	2

Причините за одбиените примени апликации не ги исполнуваат критериумите од ИПАРД програмата.

Во решението за одбивање на апликацијата е содржан список со сите детали за одбивање, а во табеларната табела/регистрите за примени апликации/наведени се причините за одбивањето согласно образецот за акредитација.

Во текот на 2022 година, секторот за одобрување на плаќања одбил/одбил 94 барања за исплата. Причините за одбивање на барањата/откажување на договори се прекршување на договорот, не се доставени барања за исплата. Непочитување на законските одредби дека барателот е должен да поднесе барање за исплата во одредено време, дефинирано во договорот.

Причини за издавање одлуки за поврат на средства: прекршување на договорот, преплатување, административна грешка.

Што се однесува до контролите на лице место, Секторот за контрола на терен вкупно изврши:

- 80 контроли на терен пред одобрување од кои:
 - 1 контрола на терен за инвестиции од Мерка 1
 - 79 контроли на терен за инвестиции од Мерка 3
- 245 теренски контроли пред исплата, од кои:
 - 171 теренски контроли за инвестиции од Мерка 1
 - 18 теренски контроли за инвестиции од Мерка 3
 - 56 теренски контроли за инвестиции од Мерка 7
- 338 екс-пост контроли на терен, од кои:
 - 316 теренски контроли за инвестиции од Мерката 1/101
 - 17 теренски контроли за инвестиции од Мерката 3/103
 - 5 теренски контроли за инвестиции по мерка 7/302

Од страна на секторот за теренска контрола е извршена 1 контрола на лице место за утврдување на скриени работи при реализација на инвестицијата и 4 дополнителни контроли.

4.3.3 Критични прашања во имплементацијата на ИПАРД Програмата

По измената на ИПАРД Програмата 2014-2020 година (со што комплетноста на барањето е задолжително) во 2022 година, агенцијата соодветно направи одредени измени во внатрешните процедури (воведување комисија за проценка при утврдување на референтни цени) и контролните листи според предложените измени. Дополнително, една од најзначајните

измени за новиот програмски период е тоа што агенцијата по службена должност ќе добие што е можно повеќе од потребната документација, со што би се овозможило да се скрати постапката за аплицирање, односно да се скрати постапката за одобрување на барањата.

Резиме на напредокот од спроведувањето на финансиската поддршка на заедницата

Најкритични прашања и понатаму остануваат капацитетите на човечките ресурси и периодот за обработка на барањата. Со оглед на тоа што бројот на барања пристигнати на јавен повик е значително зголемен, сегашниот кадар е предизвикан да ги запази роковите утврдени со закон за обработка на пријавите и барањата за плаќање.

При обработката на барањата за исплата во 2022 година, агенцијата наиде на проблеми при обработката на истите, потешкотии на корисниците во обезбедување на потребната документација, обезбедување доказ за потеклото на материјалите и опремата, навремено и правилно ажурирање на сметководствената евиденција.

Специфичните проблематични области може да се видат во почитувањето на роковите и одредбите наведени во договорот за кофинансирање.

Техничката спецификација за мерка 9 (ОРБИС) од ИПАРД Агенцијата е доставена до ТУ со ИПАРД и се очекува да биде доставена документација за спроведување на набавката.

4.3.4 Резултати од извршените теренски контроли и утврдените неправилности

Констатирана е една неправилност во мерка 7 и пријавена при спроведување на теренските контроли.

4.4 Извештај за работа на Комитетот за следење на ИПАРД

Од своето основање во јануари 2016 година, комитетот за следење на ИПАРД одржа 11 состаноци. Состаноците на Комитетот се организираат со помош на поддршката обезбедена со мерката за техничка помош. Компанија ангажирана во 2021 година ќе го поддржи Телото за управување со ИПАРД во организација на состанокот на Комитетот за следење до средината на 2023 година.

Главни одлуки донесени од комитетот за мониторинг во текот на 2022 година:

- Комитетот за следење на ИПАРД го разгледа и усвои (по писмена процедура) годишниот извештај за спроведување на ИПАРД Програмата за 2021 година.
- Комитетот за следење на ИПАРД ги разгледа и усвои измените на акцискиот план за активностите предвидени во мерката техничка помош за 2022 година (АПТА 2022).
- Комитетот за следење на ИПАРД го разгледа и усвои акцискиот план за активностите предвидени во мерката техничка помош за 2023 година (АПТА 2023).
- Комитетот за следење на ИПАРД го разгледа и усвои годишниот акциски план за комуникација и публицитет за 2023 година за ИПАРД Програмата 2014-2020 година.

4.5 Евалуација на ИПАРД Програмата

Евалуацијата има за цел да го подобри квалитетот, ефективността и конзистентноста на помошта од фондовите на унијата и стратегијата и спроведувањето на ИПАРД II Програмата. ИПАРД II Програмата е предмет на ex-ante и ex-post и, онаму каде што Комисијата смета дека е соодветно, повремена евалуација, спроведени од независни оценувачи под одговорност на Телото за управување со ИПАРД.

Главно, ограничениот капацитет и знаење во методите за евалуација, вклучително и методите за примарно собирање податоци во Телото за управување со ИПАРД и доцнењето во доставувањето на податоците од ИПАРД Агенцијата остануваат како главна пречка за системот за евалуација, што ќе го поддржи подобрувањето на целокупното спроведување на програмата. Доцнењето на информации и пренос на податоци од ИПАРД Агенцијата поради рачна обработка на податоците, дополнително ги одложува активностите на Телото за управување со ИПАРД и оневозможува навремени активности за подобрување на правните документи поврзани со спроведувањето на програмата.

На 11-тиот состанок на комитетот за следење на ИПАРД, претставникот на Телото за управување со ИПАРД информираше за резултатите од тековните активности за евалуација, кои го нагласуваат ограничениот капацитет и познавање на методите за евалуација, вклучително и методите за собирање примарни податоци во Телото за управување со ИПАРД, како и доцнењето во испораката на податоци од агенцијата, што останува главна пречка за имплементација на системот за евалуација. Се потенцира ризикот од задоцнети и неконзистентни податоци во врска со објавените јавни повици, бидејќи тоа придонесува за натамошно одложување во подобрувањето на другите законски или програмски барања, како и за севкупна надградба на процесите на имплементација на ИПАРД Програмата.

4.6 Искористување на мерката техничка помош

Спроведувањето на мерката техничка помош се покажа како од значајна важност за Телото за управување со ИПАРД и општо за ИПАРД структурите во целост, бидејќи ИПАРД Агенцијата, Управувачката Структура и различните вклучени засегнати страни имаат индиректна корист од нејзиното спроведување.

Телото за управување со ИПАРД поднесе 20 барања за користење поддршка по мерката техничка помош во износ од (336.155 € ЕУ придонес). Сите барања беа одобрени од Агенцијата (износ од 336.155 € ЕУ придонес). До крајот на 2022 година, реализирани се 15 договори, а 14 се платени од страна на Агенцијата (износ од 207.649 € ЕУ придонес).

Одделението за техничка помош реализираше работилница за „Подобрување и надградба на ИПАРД системот за следење во пресрет на новиот програмски период“.

Една од реализираните активности во овој период е организирање работилница за подобрување на активностите за публицитет и видливост на Програмата. Беа поканети и претставници од ИПАРД Агенцијата кои дадоа повратни информации за подобрување на активностите за публицитет на Програмата како што се: подобрување и вклучување на дополнителни објаснувачки насоки во упатствата за корисници за сите мерки и изготвување стратегија за јавност и комуникација на Програмата за претстојниот програмски период.

Исто така во текот на 2022 година, мерката го поддржа и консултативниот процес при изготвување на ИПАРД III Програмата преку организирање состаноци со сите потсекторски групи според секторите опфатени во ИПАРД Програмата и организирање состаноци со ЛАГ.

Зајакнати се и техничките (канцелариски) капацитети на Телото за управување со ИПАРД со помош на поддршката од мерката. Во текот на 2022 година се извршени две набавки на канцелариски материјал.

Предвидени активности во рамките на АПТА 2023:

Во декември 2022 година, на 11-тиот состанок на Комитетот за следење на ИПАРД, беше усвоена АПТА за 2023 година. Предмет на набавка се следните активности:

- Трошоци за информативни и кампањи за публицитет, вклучително трошоците за печатење и дистрибуција - одржување на интернет страница, во индикативен износ од 1.200 €.
- Трошоци за информативни и кампањи за публицитет, вклучително трошоците за печатење и дистрибуција - печатење на промотивни материјали (инструкции, брошури и формулари за аплицирање), во индикативен износ од 2.500 €.
- Трошоци за превод и толкување - превод на Програмски документи во индикативен износ од 8.000 €.
- Рационализирање на одредени делови од системот за управување и контрола - работилница за подобрување на методологијата и пресметката за анализа на обем на работа на ИПАРД структури (АОР) (сала за состаноци, материјали за состаноци, угостителски услуги, сместување и експерти), во индикативен износ од 2.500 €.

4.7 Активности за вклучување на засегнатите страни во спроведувањето на ИПАРД

Во согласност со Член 55 од регулативата за спроведување на ИПА II, програмирањето на помошта во земјоделството и руралниот развој е подготвено во тесни консултации со сите соодветни заинтересирани страни (социо-економски партнери како што е дефинирано со националното законодавство во овој случај). Процесот на подготовка на Програмата беше спроведен во надлежност на Телото за управување со ИПАРД во соработка со ИПАРД Агенцијата и во континуирана консултација со сите релевантни чинители, надлежните државни, регионални, локални власти и други јавни органи, економските и социјалните партнери и сите други соодветни тела што го претставуваат граѓанското општество, невладините организации, вклучително и еколошките организации.

Стратегијата на оваа Програма и краток опис на избраните мерки се објавени на веб-страницата на МЗШВ со покана на пошироката јавност за коментари за одбраната стратегија, распределбата на финансискиот план и мерките и активностите кои треба да бидат поддржани во детален опис. Од јавноста се бара да даде свое мислење со давање одговори на следниве прашања:

1. Дали избраните сектори за поддршка, како и видот на прифатлива инвестиција кореспондираат со реалните потреби?
2. Дали општите и специфичните критериуми во мерките се остварливи и реални?
3. Предложената инвестициска вредност (минимална и максимална) во мерките одговараат на потребите?
4. Дефиницијата на корисници е добро прилагодена на фактичката состојба и земјоделскиот сектор и руралните области?
5. Дали е прифатлива распределбата на буџетот по мерка и дали се смета дека истата може соодветно да се искористи?
6. Кои други мерки треба да бидат вклучени во Програмата?
7. Предлози за подобрување на апсорпцијата на расположливите средства од ИПАРД.

Дополнително, персоналот на Телото за управување со ИПАРД учествуваше во презентациите на можностите што ги дава ИПАРД Програмата на потенцијалните корисници врз основа на

покана од различни здруженија и синдикати како економски партнери (стопанска комора, здруженија на земјоделци, задруги итн.).

Во однос на подготовките за спроведување на мерката LEADER, Телото за управување со ИПАРД продолжи со координативните состаноци со претставници на мрежата за рурален развој и колеги од МЗШВ од Секторот за рурален развој. Имајќи предвид дека имплементацијата на мерката се пилотира преку националната програма за рурален развој, на средбите се разговараше за искуствата и проблемите со кои се соочува ЛАГ, но беа разменети и идеи за подобрување на имплементацијата во иднина кога мерката ќе се спроведува преку ИПАРД.

Во рамките на кампањата за комуникација и публицитет, беа одржани повеќе настани (работилници, форуми, состаноци) со цел да се подобри соработката помеѓу ИПАРД структурите и меѓу ИПАРД структурите и другите засегнати страни (технички тела, невладини организации, консултанти). Директната комуникација со засегнатите страни на овие настани придонесе за значителни подобрувања во спроведувањето на Програмата, како и зголемена соработка и доверба на надворешните чинители во структурата на ИПАРД во пресрет на новиот програмски период.

Вклучувањето на засегнатите страни, исто така, е обезбедено во работата на Комитетот за следење со учество на претставници од различни интересни групи како членови на Комитетот. Следниве членови во Комитетот за следење се претставници на различни засегнати страни и економски, социјални и еколошки партнери:

1. претставник од стопанската комора на Македонија – економски партнер;
2. претставник од стопанската комора на северозападна Македонија – економски партнер;
3. претставник од македонската асоцијација на преработувачи – економски партнер;
4. претставник од националната федерација на фармери на Северна Македонија – економски партнер;
5. претставник од занаетчиска комора – економски партнер;
6. претставник од факултетот за земјоделски науки и храна, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – социјален партнер;
7. претставник од универзитетот Гоце Делчев – социјален партнер;
8. претставник од заедницата на единиците на локалната самоуправа (ЗЕЛС) – социјален партнер;
9. претставник од мрежата за рурален развој – социјален партнер;
10. претставник од факултетот за ветеринарна медицина – социјален партнер;
11. претставник од движењето на екологистите на Македонија – еколошки партнер;
12. претставник на АГРО ЛИДЕР – социјален партнер;
13. претставник од мрежата на млади фармери – социјален партнер;
14. претставник од здружението на рурална коалиција Куманово – социјален партнер;
15. претставник од Здружението на здруженија на граѓани - Здружение на земјоделци – социјален партнер;
16. претставник од здружението на производители извозници на вино и други пијалоци од грозје „Вина од Македонија“ – економски партнер.

Телото за управување со ИПАРД ги вклучи сите релевантни органи и тела, како и соодветни економски, социјални и еколошки партнери во процесот на консултации за изготвување на новиот програмски документ. Резултатите од консултациите се претставени во посебното поглавје 13 од ИПАРД Програмата 2021-2027 година. Се одржаа шест различни работилници кои покриваат различни сектори поддржани од мерките во Програмата.

4.8 Публицитет и информирање за спроведувањето на планот за комуникација

I. Вовед

Активностите поврзани со публицитетот на ИПАРД Програмата 2014-2020 се предвидени во годишниот акциски план за јавност и комуникација на ИПАРД Програмата за 2022 година. Конкретните цели на планот за публицитет се: доставување квалитетни информации до целните групи со цел промовирање на можностите што ги нуди помошта на Европската Унија и нашата земја, промовирање на резултатите од спроведувањето на ИПАРД Програмата, зголемување на бројот на квалитетни барања и подигнување на свеста кај пошироката јавност за придонесот на Европската Унија.

Активностите наведени подолу се спроведуваат во согласност со годишниот акциски план за јавност и комуникација на ИПАРД Програмата за 2022 година со физичко присуство или преку електронска комуникација.

Планираните активности се однесуваат конкретно на:

- Организирање на (on-line или со физичко присуство) ИПАРД инфо едукативни денови преку промовирање на успешни примери;
- ИПАРД форуми (on-line или со физичко присуство) за поуспешна имплементација на ИПАРД Програмата 2014-2020 година;
- ИПАРД работилници (он-лајн или со физичко присуство) за подготовка на ИПАРД формулари за барања, објавување јавни повици
- Настапи/интервјуа во електронски медиуми и весници;
- Објавување на листата на крајни корисници на средства од ИПАРД Програмата 2014-2020;
- Креирање и дистрибуција на формулари за барања и упатства посветени на ИПАРД Програмата 2014-2020;
- Подготовка и дистрибуција на брошури посветени на публицитетот на ИПАРД Програмата 2014-2020;
- Објавување на аудио и видео клипови;
- Ажурирање на веб-страницата: www.ipard.gov.mk

Институциите одговорни за спроведување на горенаведените активности во согласност со нивните надлежности и функции се следните: Тело за управување со ИПАРД при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и ИПАРД Агенцијата.

II. Реализирани активности

1. Организација на ИПАРД информативни и едукативни денови (on-line или со физичко присуство)

Организирањето на информативните и едукативните денови на ИПАРД Програмата 2014-2020 се одвиваше во периодот пред и за време на објавените јавни повици за одредена мерка. Во

овој период, од мај до декември 2022 година (периодот помеѓу два состаноци на комитетот за следење), институциите одговорни за спроведување на планот за публицитет, организираа и реализираа 6 инфо дена во врска со јавниот повик 01/2022.

Претходната најава за јавниот повик за мерка 3 од ИПАРД Програмата 2014-2020 година беше објавена на 15 јуни 2022 година, а јавниот повик беше објавен на 8 јули 2022 година и траеше до 21 септември 2022 година.

Објавениот јавен повик 01/2022 беше достапен на порталите на следните линкови:

<https://nezavisen.mk/posledniot-povik-od-ipard-2-vreden-pet-milioni-evra-e-na-15-juli/>

<https://www.biznisvesti.mk/objaven-posledniot-javen-povik-od-programata-ipard-2/>

<https://vlada.mk/node/29661>

<https://kanal5.com.mk/na-15-juli-posleden-povik-od-ipard-2-vreden-pet-milioni-evra/a533024>

http://www.ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp

<https://vecer.mk/ekonomija/na-15-juli-posledniot-povik-od-ipard-2-vreden-pet-milioni-evra/>

Активности за публицитет во врска со јавниот повик 01/2022 за мерка 3, беа спроведени во јули и август во следните општини: Тетово, Куманово, Охрид, Ресен, Градско. Во наведените општини, повеќе целни групи, како што се пошироката јавност и руралното население и потенцијалните корисници на мерката 3, беа информирани за можностите за финансирање со овој јавен повик.

Инфо деновите се реализираа во координација меѓу Телото за управување со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата. Можностите што ги нуди ИПАРД, особено мерката 3, беа елаборирани пред пошироката публика, од претставници од двете институции, а инфо деновите ги следеа повеќе од 100 учесници. Имајќи ја предвид актуелната состојба со енергетската криза, инфо деновите предизвикаа голем интерес кај компаниите од преработувачката индустрија.

Информациите за планираните активности за публицитет беа испратени до стопанските комори, занаетчиските и други здруженија, порталите, земјоделските задруги, мрежата за рурален развој, националната федерација на фармери и други институции, по е-пошта и од нив беше побарано да ги препратат овие информации до нивните членови или да ги објават информациите на нивните веб-страници. Се охрабруваа пошироката јавност и потенцијалните корисници на ИПАРД фондовите да поставуваат прашања преку е-пошта или телефонски повици во врска со мерката 3.

2. Испорака на директни информации кон корисниците

Согласно Член 12 став 3 од договорот склучен помеѓу ИПАРД Агенцијата и Телото за управување со ИПАРД за спроведување на ИПАРД Програмата, Агенцијата доставува месечни извештаи за промотивните активности на Агенцијата. Доставувањето на информациите, по телефон и електронска пошта, до потенцијалните корисници се врши континуирано, односно во телефонскиот центар на ИПАРД Агенцијата. Информациите за публицитетот ги обезбедува Телото за управување со ИПАРД преку е-пошта, телефонски и во просториите на Телото за управување со ИПАРД. Во последните неколку месеци примени се повеќе од 150 повици и поставени повеќе од 58 прашања.

Прашањата кои беа поставени на веб-страницата на Агенцијата се однесуваат на објавувањето на последниот јавен повик 01/2022 за мерка 3 и други мерки од ИПАРД Програмата 2014-2020. Најчесто поставуваните прашања се поврзани со приоритетните сектори, дали

фотоволтаичните се прифатливи како трошок, каде да се најде формуларот за барање, кој има право да аплицира и кои се прифатливи инвестиции, прашања за обновливи извори на енергија, прифатливи трошоци за сите три мерки и многу други поврзани со мерките од ИПАРД Програмата 2014-2020.

Потенцијалните корисници ги интересира кога ќе се усвои ИПАРД III Програмата и кога ќе биде објавен првиот јавен повик и кои се новостите поврзани со мерките од ИПАРД Програмата 2021-2027 година.

Прашањата и одговорите поставени од заинтересираните страни, по електронска пошта и на организираните настани, се објавени на веб-страниците на Телото за управување со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата. Повеќе информации за често поставувани прашања можете да најдете на интернет страната на Телото за управување со ИПАРД.

3. Појавување на национални и локални медиуми

Во овој период имаше доволен број на настапи, соопштенија и интервјуа на националните и локалните радио и телевизиски канали како и дневни весници и интернет портали (повеќе од 180 соопштенија за печатот).

Најголем дел од огласите се однесуваат на јавниот повик 01/2022 за мерка 3. Во однос на огласите и интервјуата, претставник од ИПАРД агенција имаше едно интервју за МИА (Македонска информативна агенција) кое беше емитувано во повеќе медиуми.

Некои од соопштенијата за печат може да се погледнат на следните линкови:

<https://civilmedia.mk/intervju-so-nikolovski-sakame-sekoja-peda-zemja-da-ja-stavime-vo-funktsija-na-proizvodstvo-na-hrana/>

<https://www.slobodenpecat.mk/nikolovski-godinava-minimum-30-milioni-evra-za-prviot-povik-od-ipard-3-za-novi-investicii-vo-zemjodelstvoto/>

<https://agrotim.mk/nikolovski-programata-za-ruralen-razvoj-ke-bide-za-pomalite-zemjodelski-stopanstva-dodeka-ipard-ke-bide-na-raspolagane-za-investicii-na-pogolemite-stopanstva/>

Стопанственици од Куманово и Тетово со голем интерес за аплицирање за мерката 3 „Инвестиции во физички средства за преработка и пласман на земјоделски и рибни производи“ - 24 Инфо (24info.mk).

Во медиумите континуирано се објавуваат соопштенија и информации за ИПАРД Програмата. Во прилог 3 е прикажан дел од материјалот поврзан со ИПАРД медиуми - исечоци од печатот. Поради бројот на соопштенија, даден е само дел од материјалот.

4. Објавување на листата на крајни корисници на ИПАРД Програмата 2014-2020

Согласно акцискиот план за комуникација и публицитет за 2022 година, активноста за објавување на листата на крајни корисници на ИПАРД Програмата 2014-2020 година ја спроведува ИПАРД Агенцијата како одговорно тело за реализација на оваа активност.

Списокот на крајни корисници на ИПАРД Програмата 2014-2020 година се објавува квартално на веб-страницата на Агенцијата на следниот линк:

https://ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp

Објавените списоци на исплати во вториот квартал и третиот квартал од 2022 година се: (со кликување на ексел документот се отвора списокот на уплатени средства). Потпишани договори од ИПАРД II Програмата за период до 12.10.2022 година.

5. Подготовка и дистрибуција на барања, упатства за корисници, брошури и постери за ИПАРД Програмата 2014-2020

Упатствата за корисници кои беа дистрибуирани за време на кампањата за публицитет беа испечатени со претходно склучениот договор за публицитет, додека изменетите упатства за корисници и формулари за аплицирање (за јавниот повик 01/2022) беа испечатени на трошок на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство. За мерката 3 од ИПАРД Програмата 2014-2020 дополнително беа испечатени вкупно 200 документи (упатства за корисници, формулари за аплицирање и брошури) кои ги покриваат најновите промени во документите и публицитетните материјали.

Материјалите, останати од претходната кампања за публицитет кои не претрпеа измени, беа искористени за информирање на сите засегнати страни на јавниот повик 01/2022 за инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи. Конечната верзија на упатствата за корисниците, формуларите за аплицирање и брошурите се објавени на веб-страницата на Телото за управување со ИПАРД www.ipard.gov.mk.

6. Продукција и објавување на аудио и видео записи

Во однос на јавниот повик 01/2022, не беа подготвени нови видеа и аудио снимки, а претходно објавените видеа беа искористени за зајакнување на кампањата за публицитет.

Во рамките на претходната кампања за публицитет на ИПАРД Програмата 2014-2020, беа подготвени три видеа кои се однесуваа на три акредитирани мерки. Видео клипот за мерката 3 е изработен во соработка со два успешни проекти од ИПАРД Програмата и тоа: Винарија Мовино и месната индустрија Подгорка.

Видеата за сите мерки може да се видат на веб-страницата на Телото за управување со ИПАРД на македонски јазик и во исто време со англиски превод на англиската верзија на веб-страницата: <http://ipard.gov.mk/mk/pocetna/>.

7. Ажурирање на интернет страната на ИПАРД Програмата (www.ipard.gov.mk)

Веб-страницата www.ipard.gov.mk редовно и континуирано се ажурира со информации и новости во врска со јавниот повик 01/2022, инфо денови, нацрт верзијата на ИПАРД III Програмата, Извештајот за екс-анте евалуација на ИПАРД Програмата 2021- 2027 година – во подготовка и уште многу корисни информации.

Огласите за информативните и едукативните денови беа објавувани континуирано на јавниот повик. Новите насоки за корисниците во однос на мерката 3 се објавени на веб-страницата (погоре спомената во Извештајот) на следниот линк:

Најавите за информативните денови се достапни на линкот на веб-страницата:

<https://ipard.gov.mk/mk/category/edukativna-kampanja/info-denovi/> и почетна страница во „соопштенија и новости“.

На веб-страницата е објавена нацрт- ИПАРД III Програмата, а во истото мени е објавен и извештајот за ех-ante евалуација на ИПАРД Програмата 2021-2027 година. За повеќе информации, следете ја врската: <https://ipard.gov.mk/en/draft-ipard-2021-2027-programme/>

Промени на веб-страницата се направени во подменито - дел од главното мени за следење на ИПАРД 2014-2020 година, каде е додаден нов дел, именуван како „Извештаи и табели со индикатори“. Во овој дел се објавени годишните извештаи за имплементација и табелите со индикатори за следење и евалуација на ИПАРД II.

Во периодот од мај до ноември 2022 година, веб-страницата обезбедува статистика за сообраќај. Статистиката ги евидентира следните податоци, имено:

- Корисници на веб-страница 13.228
- Нови корисници 11.109,
- Вкупно прегледи на страници 65.215.

Веб-страницата ја посетуваат многу заинтересирани страни од различни земји, од нашата земја, од земјите од регионот и пошироко.

Веб-страницата <http://ipard.gov.mk/mk/pocetna/> редовно се ажурира со информации, соопштенија и новости поврзани со активностите за спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020.

5. Финансиски табели кои ја покажуваат поддршката на Унијата, националната поддршка и вкупните трошоци по мерка и сектор

Табела 30: Финансиско спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020

	Сектор	Одобрено		Исплатено	
		Вкупно јавни трошоци	ЕУ придонес	Вкупно јавни трошоци	ЕУ придонес
M1	Сточарство	3.838.903	2.775.551	1.853.626	1.390.222
	Растително производство	23.567.065	17.772.611	17.411.506	13.058.616
	Преработка на фарма	96.443	72.333	17.048	12.786
	Производство на енергија од обновливи извори	8.470	6.353	8.470	6.353
M3	Млеко и млечни производи	2.150.829	1.658.839	1.023.064	767.299
	Месо и месни производи	4.636.766	3.302.786	3.880.245	2.866.522
	Преработка на овошје и зеленчук	17.045.726	12.970.524	13.091.329	9.990.561
	Мелничка индустрија	950.676	663.429	321.164	240.874
	Масти и масла	32.821	24.616	12.826	9.620
	Винарство	4.357.572	3.260.597	1.998.082	1.370.159
	Производство на енергија од обновливи извори	0	0	0	0
M7	Алтернативно производство	734.607	495.829	345.775	253.553
	Преработка на храна и пијалоци	3.166.629	2.428.789	714.698	540.774
	Изработка на непрехранбени производи	12.976.047	10.026.001	3.749.192	2.813.605
	Занаетчиство	617.284	506.398	21.774	16.331
	Услуги во земјоделството	782.345	624.259	44.049	33.039
	Услуги за руралната популација	1.268.759	914.070	19.965	14.974
	Рурален туризам	6.024.748	4.631.023	1.703.839	1.284.677
	Производство на енергија од обновливи извори	0	0	0	0
M9	Комитет за следење	400.582	321.955	235.203	202.165
	Информирање и публицитет	5.392	4.584	5.392	4.584
	Евалуација на ИПАРД	1.056	898	1.056	898
	Поддршка на други мерки	0	0	0	0
Вкупно		82.662.720	62.461.445	46.458.303	34.877.635

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Имајќи ги предвид карактеристиките на македонското земјоделство, понапредниот и поразвиен растителен сектор (зеленчук, лозја и овоштарници, производство на жита и индустриски култури) видливи преку македонските земјоделски извозни производи, имплементацијата на мерката 1 е највисока во секторот за растително производство. Од 3.215 поднесени барања во мерка 1, 3.154 се за растително производство, 81 во сточарство, 11 во преработка на фарма и 5 во производство на енергија од обновливи извори.

Состојбата се одразува и на реализацијата по сектори во мерката 3. Преработка на овошје и зеленчук е најатрактивен сектор во мерката 3. Од поднесени 225 барања, 99 се во преработка на овошје и зеленчук.

Интересот и поддршката за ИПАРД во мерката 7 е поделена во различни сектори, при што најголем дел, 256 од поднесените барања се за алтернативно земјоделско производство, 138 за непрехранбени производи, 121 за рурален туризам, 73 за производство на храна и пијалаци, 46 за производство на енергија од обновливи извори, 33 за давање услуги во земјоделството, 22 за давање услуги за руралното население и 9 барања за развој на занаетчиски дејности.

Табела 31: Годишни исплати кон корисниците во 2022

Мерка	ЕУ придонес	Национален придонес	Приватен придонес	Вкупни трошоци
Мерка 1	3.765.702	1.182.556	6.415.086	11.363.344
Мерка 3	6.842.929	2.175.525	343.511	9.361.965
Мерка 7	2.714.600	910.170	2.907.347	6.532.117
Мерка 9	65.697	12.767	0	64.464
Вкупно	13.388.928	4.267.018	9.424.293	27.080.239

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Табела 32: Кумулативни исплати кон корисниците

Мерка	ЕУ придонес	Национален придонес	Приватен придонес	Вкупни трошоци
Мерка 1	14.467.977	4.822.671	13.871.050	33.161.698
Мерка 3	15.245.035	5.081.675	11.532.090	31.858.800
Мерка 7	4.956.976	1.652.322	4.255.928	10.865.226
Мерка 9	207.647	34.004	0	241.651
Вкупно	34.877.635	11.590.672	29.417.417	75.885.724

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

Табела 33: Финансиски перформанси (јавни трошоци (ЕУ + национални трошоци) наспроти последниот одобрен финансиски план¹³)

Мерка	ЕУ придонес (А)	Национален придонес	Вкупно јавни трошоци	ИПАРД Програма финансиски план (ЕУ придонес) ¹⁴ (Б)	Финансиски перформанси (А/Б)
Мерка 1	14.467.977	4.822.671	19.290.648	17.120.000	84,5 %
Мерка 3	15.245.035	5.081.675	20.326.710	15.710.000	97,0 %
Мерка 7	4.956.976	1.652.322	6.609.298	12.330.000	40,2 %
Мерка 9	207.647	34.004	241.651	440.000	47,2 %
Вкупно	34.877.635	11.590.672	46.468.307	45.600.000	76,4 %

Извор: ИПАРД II С&П табели со индикатори 2022, 2023

¹³ Последниот финансиски план на Програмата е одобрен со одлука на Комисијата Ц(2022)5355 за одобрување на 4^{та} модификација на Програмата

¹⁴ Земени се предвид буџетите (финансиските алокации) од 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 и 2019

6. Координација на ИПАРД фондовите со националното финансирање, други ИПА компоненти, МФИ и донаторска помош

а. Механизми и активности за координација на ИПАРД

Следниве органи и одговорни тела се назначени за управување и спроведување на ИПАРД Програмата 2014-2020:

- Управувачка структура е одговорна за задачите на финансиско управување со помошта во рамките на ИПА, под одговорност на НАО (одговорности наведени во член 7 од Секторскиот договор).
- Телото за управување со ИПАРД со главни функции и одговорности наведени во член 8 од Секторскиот договор и се фокусираат на следење, евалуација, известување, координација и публицитет на ИПАРД Програмата.
- ИПАРД Агенцијата (одговорностите наведени во член 9 од Секторскиот договор) ќе ги извршува сите задачи поврзани со извршување на плаќањата на крајните корисници.

Координацијата помеѓу горенаведените структури беше реализирана првенствено преку работната група формирана од министерот со членови од Телото за управување со ИПАРД, Секторот за рурален развој на МЗШВ, ИПАРД Агенцијата, како и НАО и Управувачката структура.

За време на извештајниот период на овој извештај, работната група имаше редовни (неделни состаноци).

б. Комплементарност на ИПАРД помошта со националното финансирање

За да се обезбеди комплементарност на ИПАРД помошта со националното финансирање и да се избегнат какви било преклопувања помеѓу националната програма за финансиска поддршка на руралниот развој и ИПАРД програмата 2014-2020 година, беа преземени следните мерки:

- Министерот формираше работна група (членови од Телото за управување со ИПАРД, Секторот за рурален развој на МЗШВ, ИПАРД Агенција и НАО/ Управувачката структура) за решавање на ова прашање и избегнување на какво било преклопување помеѓу ИПАРД и националната програма за рурален развој. Работната група секоја година ги разгледува мерките на програмата, видовите корисници, поддржаните производни сектори и видовите инвестиции пред објавувањето на јавниот повик.
- Нацртот на програмата (годишна програма) е разгледан од Телото за управување со ИПАРД со препораки кои мерки/подмерки може да се спроведат со избегнување на преклопување со ИПАРД.
- Во рамките на процедурите на ИПАРД Агенцијата (Сектор за одобрување на плаќања), постои контролна листа која ја елиминира можноста корисник на ИПАРД да има корист во минатото со финансиска помош за слична мерка/активност од програмата за рурален развој.
- На барање на ГД за земјоделство (Реф: Ares(2018)5526646 – 29/10/ 2018), Телото за управување со ИПАРД достави писмо до ИПАРД Агенцијата и даде преглед за да се утврди дали некои проекти субвенционирани во рамките на националните шеми, исто така, се субвенционирани во рамките на ИПАРД I и II.

Овие активности ја оневозможуваат можноста за финансирање на исти видови инвестиции од двете програми и дава можност за заштеда на средства од националниот буџет и искористување на доделените средства од ИПАРД Програмата. Истовремено, се подобри соработката помеѓу Телото за управување со ИПАРД и Секторот за рурален развој, особено во процесот на планирање на мерките финансирани од националната програма, со цел да се избегне преклопување на мерките за финансирање инвестиции. Ваквите подобрени услови и имплементираните препораки доведоа до надминување на наодите од ревизијата (ревизија на системот на Ревизорското тело во 2017 година) поврзано со комплементарноста помеѓу програмите.

с. Комплементарност на ИПАРД помошта со други ИПА компоненти

И Раководителот на Телото за управување и директорот на АФПЗРР се номинирани членови на Комитетот за следење на ИПА и редовно учествуваат на заедничките состаноци.

Секторот за ЕУ на МЗШВ е одговорен за следење на договорите поврзани со поддршката од ИПА доделена за сектори во земјоделството и руралниот развој и затоа е одговорен за вкрстена проверка на можното преклопување во случаи на барање на Телото за управување со ИПАРД и ИПАРД Агенцијата. Во процесот на планирање на помошта за ИПА, Секторот за ЕУ ги вклучува и Телото за управување и ИПАРД Агенцијата во најголема можна мера, за да се избегне какво било потенцијално преклопување помеѓу проектните активности и оваа програма и да се насочи помошта за надополнување на акциите на оваа програма.

д. Комплементарност на ИПАРД помошта со други МФИ и донаторска поддршка

Координацијата помеѓу инструментите за донаторска помош и ИПА се заснова на интеграција на функцијата за координација во рамките на Секретаријатот за европски прашања под раководство на НИПАК. Во исто време, НИПАК е назначен од Владата како одговорен за координација на странската помош.

Што се однесува до МФИ, НАО исто така делува како државен советник во МФ што ја координира употребата на средствата на МФИ.

7. Заклучоци од спроведувањето во 2022 година

Голем интерес за инвестиции и број на барања во рамките на ИПАРД Програмата 2014-2020 година. Бројот на поднесени барања на 8 јавни повици достигна 4.174 (побаран е ЕУ придонес во висина од 224.648.732 €). Бараната сума за поддршка за сите пристигнати барања до сега го надмина расположливиот буџет за програмскиот период 2014-2020 за приближно 3,5 пати. Најголем дел од бараните средства (околу 35 милиони евра) се за мерката 7 (во делот на инвестиции во обновливи извори на енергија), каде што стапката на одобрување на барањата е најниска (12%). Во таа насока, Телото за управување со ИПАРД направи измени на мерката 7 во првата измена на Програмата, а Агенцијата ги исклучи инвестициите во обновливи извори на енергија од следните јавни повици во мерката 7.

Релативно бавен процес на одобрување на барањата, кој во зависност од јавниот повик и бројот на поднесени барања траеше помеѓу 4 и 15 месеци (види Табела 22). Недостатокот на персонал во ИПАРД Агенцијата (особено Секторот за одобрување на плаќања) и проблемите при добивање на референтни цени особено за инвестициите кои се посложени и оние кои вклучуваат градежништво се главните причини за бавната обработка на барањата.

Процесот на одобрување на барањата се забрза по првата измена на Програмата (воведување на задолжителна комплетност на барањата) и со спроведување на активности за публицитет кои резултираа со подобрен квалитет на барањата. Дополнително, како соодветно решение за ова прашање, беше договорена трансформација на процесот на поднесување барања од рачно во електронско. Со цел да се олесни трансферот кон електронска обработка на барањата, ИПАРД Агенцијата доби поддршка од ЕУ преку проектот „Прилагоден софтвер за интегриран административен и контролен систем (IACS)“ - EuropeAid/139016/DH/SER/MK. Во опфатот на проектните модули кои се предвидува да се развијат се: Сектор за одобрување на проекти (процес на склучување договори), Сектор за теренска контрола (процес на контрола), Сектор за авторизација на плаќања (процес на плаќање) и Телото за управување ИПАРД (пристап само за читање за целите за следење и известување). Резултатите од проектот се очекуваа во 2022 година и имајќи предвид дека спроведувањето на Програмата е при крај, тие ќе бидат искористени за подобрување на спроведувањето на Програмата во следниот програмски период.

Во однос на **претпочитањето на видовите инвестиции за набавка на опрема во однос на инвестициите во градежништвото и реконструкцијата,** анализите на Телото за управување со ИПАРД укажуваат дека измените во законот за земјоделско земјиште (со кои се дозволува изградба на земјоделски капацитети на земјоделско земјиште без трансформација на земјиштето) и подготовката на упатството за постапката за изградба на објекти на земјоделско земјиште, минимално влијаеше на подобрување на состојбата. Толерирањето на дивоградбите, особено во руралните средини, се уште е огромен проблем, што се одразува и во користењето на ИПАРД. Кога ваквата состојба се поклопува со цените на градбите во руралните средини (повисоки за 30-50% од реалните цени поради достапноста на теренот и малиот избор на градежни компании) и навиките на локалното население да ги користи сопствените ресурси (човечки и материјални) за градба, состојбата е повеќе од очекувана.

Во текот на 2022 година е забележан тренд на **откажување на веќе склучени договори.** Според анализата, ваквото откажување на договорите е резултат на светскиот тренд на инфлација и растот на цените на суровините, опремата и услугите. Долгиот временски период

потребен за реализација на инвестициите само дополнително ја влошува состојбата, овозможувајќи поголемо негативно влијание врз реализацијата. Исто така, забележан е непринципилен пристап/притисок од страна на добавувачите преку покачување на цените во однос на оние дадени во понудите, иако од моментот на издавање на понудите до моментот на реализација на понудите поминуваат само неколку (5-6) месеци.

Добро познавање и информации за можностите што ги нуди ИПАРД Програмата 2014-2020 кај потенцијалните корисници кои придонесоа за голем број барања. Високото ниво на свесност за можностите што ги нуди Програмата и запознавањето со нејзините критериуми и детали, во голема мера се должи на обемната кампања за публицитет на Програмата што ја спроведува Телото за управување со ИПАРД во соработка со ИПАРД Агенцијата, АПРЗ и други засегнати страни (здруженија на земјоделци, консултанти, претставници од технички тела). Покрај форумите и работилниците, кампањата вклучуваше и средби лице в лице со потенцијалните корисници, пред објавувањето на јавните повици, овозможувајќи им на потенцијалните корисници однапред да добијат сигурни и квалитетни информации за Програмата.

Мерката за техничка помош се покажа како доста корисна за процесот на имплементација. Имено, по бавниот почеток на спроведувањето на оваа мерка во 2017 година, до крајот на 2021 година се реализирани вкупно 17 договори (0,3 мил. € ЕУ придонес), од кои 12 набавки (договори) се реализирани со вкупен износ од 0,15 милиони евра ЕУ придонес, со што придонесува за подобрена имплементација на Програмата, особено во однос на публицитетот на Програмата, како и рационализирање на одредени аспекти од спроведувањето на Програмата.

Координацијата меѓу ИПАРД структурите може да се подобри, особено во однос на размената на податоци помеѓу ИПАРД Агенцијата и Телото за управување со ИПАРД, неопходни за целите на следење и евалуација. Предвиденото воспоставување систем за електронска обработка на барањата во Агенцијата ќе предизвика подобрување на процесот на размена на податоци, следење и евалуација и известување, имајќи предвид дека ќе овозможи пристап (само за читање) за други ИПАРД структури до системот на Агенцијата.

ПРИЛОГ 1:

Табели со показатели за следење и евалуација на ИПАРД Програмата 2014-2020

Состојба: 31.12.2022